

MAGIŠKIAUSIAS
KAMBARYS

arba

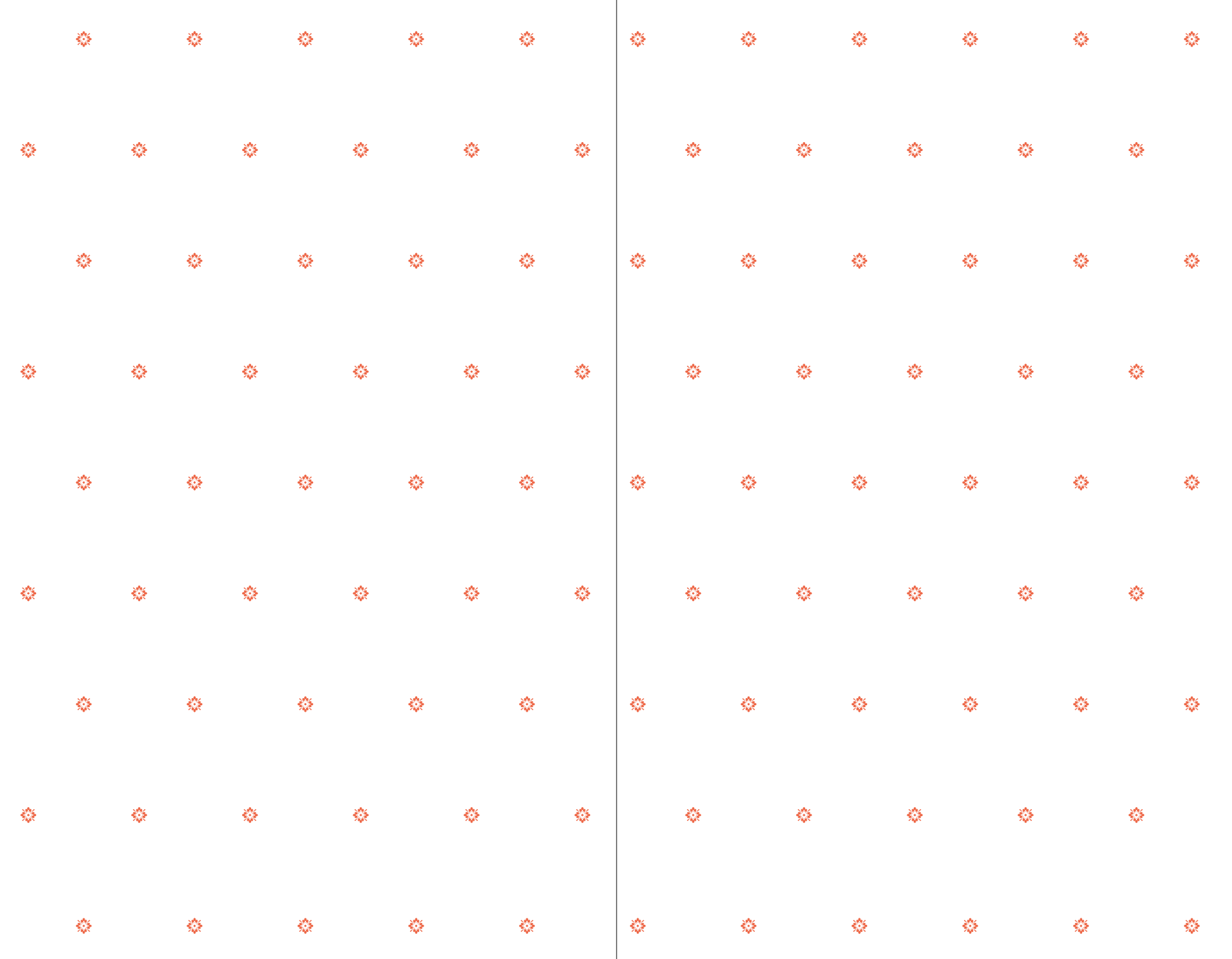
DVARO VAISTINĖLĖ

Marius Daraškevičius

| LAPAS |

MAGIŠKIAUSIAS
KAMBARYS,
arba
DVARO VAISTINĖLĖ

Marius Daraškevičius

MARIUS DARASKEVIČIUS
Mažiškiausias kambarys, arba Dvaro vaistinėlė

MOKSLINĖS RECENZENTĖS
doc. dr. Vilma Gudienė,
dr. Aistė Bimbirytė-Mackevičienė

REDAKTORĖ
Dangė Vitkienė

KOREKTORĖS
Indrė Arbačiauskienė, Asta Bartkevičiūtė

ANGLIŠKOS SANTRAUKOS REDAKTORĖ
Teri Stalder

DIZAINERĖ
Aurelija Slapšytė

MAKETAVO
Kontis Šatūnas

PROJEKTO VADOVĖ
Barbora Kavaliauskaitė

KNYGOS LEIDYBĄ IŠ DALIES FINANSAVO

*Kultūros paveldo
departamentas prie
Kultūros ministerijos*

NATURALES

Įmonė „Naturales“

© *Marius Daraskevičius, www.daraskevicius.lt, 2021*
© *Leidykla LAPAS, www.leidyklalapas.lt, 2021*

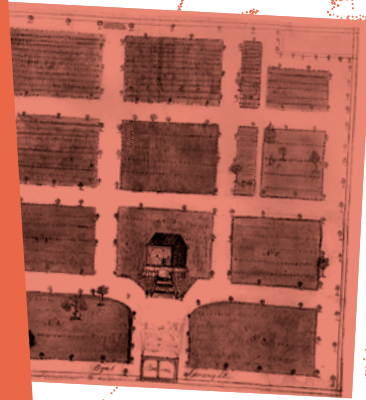
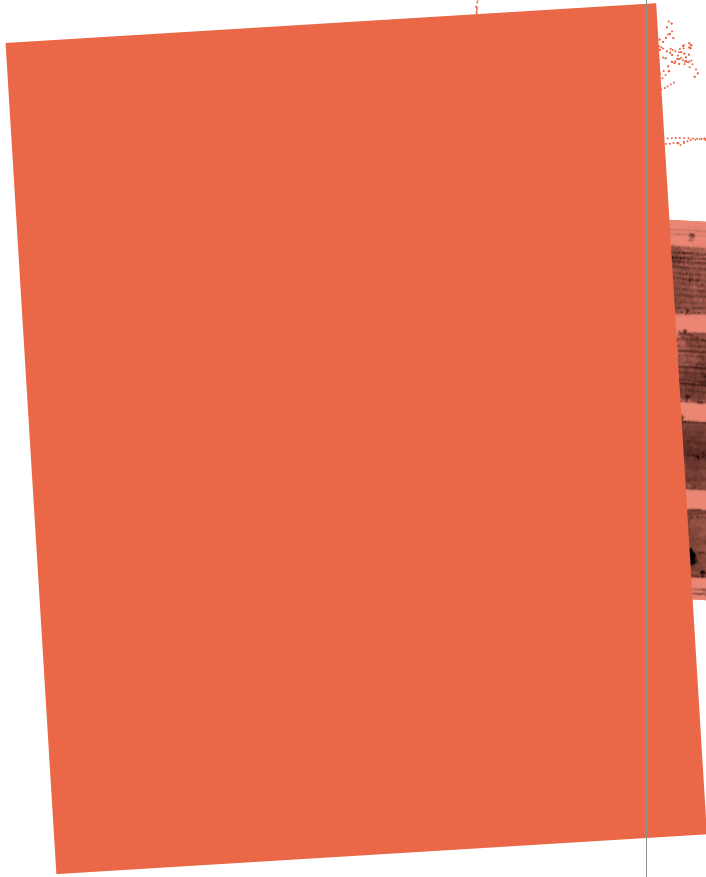
Visos teisės saugomos.
ISBN 978-609-8198-36-2

SKIRIU MAMUTEI

TURINYS

Pratarmė	10
Vietoj įvado	14
1. Dvaro vaistinė – rūpestingos bajorės pasaulis	22
2. Vaistų laikymo kabinetas: nuo likerio iki pavasarinio sniego	40
3. Vaistinės vieta namo plane: septyni pavyzdžiai	54
4. Vaistinės duris pravėrus: interjeras	96
Vaistinėlių detektyvo atomazga	120
Išnašos	124
“Magic Room” or Manor's Still Room	138
Archyvai	141
Šaltiniai ir literatūra	142
Asmenvardžių rodyklė	153
Vietovardžių rodyklė	157

PRATARMĖ

Ši knyga gimė netikėtai. Tiriant dvarų rūmų struktūrą buvo aptikta keista patalpa – vaistinėlė (lenk. *apteczka*). Kaip ir daugelio kitų dvarų rūmų patalpų, XXI a. namuose jos nerasime, todėl vaistinėlės sąvoka intrigavo ir viliojo domėtis šios patalpos atsiradimo ir paplitimo priežastimis, paskirtimi, būdinga vieta namo plane, ryšiais su kitomis patalpomis, interjero įranga ir vaidmeniu dvaro kasdienybės kultūroje.

Studija, išplėtus tyrimą, parengta pagal 2017 m. rugsėjo 12–15 d. Varšuvoje 43-iajame moksliniame tarptautiniame farmacijos istorikų kongrese skaitytą pranešimą, kuris vėliau publikuotas straipsnio pavidalu knygoje *Aštuonioliktojo amžiaus studijos. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Visuomenė. Kasdienybės istorija* (2018, Lietuvos istorijos institutas).

Atliekant tyrimą ir rengiant studiją, teko dirbti ir įvairiais klausimais konsultuotis, diskutuoti su įvairių sričių profesionalais, kurių žinios ir vertingi patarimai

padėjo eiti tiesesniu keliu. Nuoširdžiai dėkoju Rasai Butvilaitei, Dalei Puodžiukienei, Ievai Pleikienei ir Vaidotui Deveikiui, palaikiusiems šio tyrimo sumanymą dar embriono stadijoje. Esu dėkingas ir Iwonai Arabas, pakvietusiai tyrimą pristatyti tarptautiniame farmacijos istorikų kongrese, kuriame gautas palaikymas leido suprasti, kad einu teisingu keliu. Už vertingas pastabas dėkoju Vilniaus dailės akademijos ir Lietuvos kultūros tyrimų instituto kolegoms, skaičiusiems pirmąjį tekstą, Ramunei Šmigelskytei-Stukienei, uždegusiai žalią šviesą gimti pirmajam straipsniui. Straipsniui išaugus į mokslinę studiją, būtų likę kur kas daugiau klausimų ir netikslumų, jei rankraščio nebūtų atidžiai skaičiusios farmacijos ir XIX a. dvarų kultūros žinovės Vilma Gudienė ir Aistė Bimbirytė-Mackevičienė. Skyrium noriu padėkoti redaktorei Dangei Vitkienei, atidžiai perskaičiusiai tekstą, ir leidyklos „Lapas“ energingam kolektyvui – be jų tikėjimo nepažinta dvarų vaistinėlės magija ir nepaprasto užsidegimo šios knygos tiesiog nebūtų.

Atskirai už geranorišką pagalbą tariau ačiū visiems svarbiausiems Lietuvos, Baltarusijos ir Lenkijos atminties institucijų – Baltarusijos nacionalinio istorijos archyvo Minske, Kėdainių krašto muziejaus, Lietuvos medicinos ir farmacijos istorijos muziejaus, Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus, Lietuvos valstybės istorijos archyvo, Nacionalinės bibliotekos Varšuvoje, Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus, Nacionalinio

muziejaus Varšuvoje, Rokiškio krašto muziejaus, Šiaulių „Aušros“ muziejaus, Vieکشnių pirmosios vaistinės muziejaus, Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriaus, Žemaičių muziejaus „Alka“ – darbuotojams. Taip pat dėkoju Drobiškių, Lančiūnavos, Nesvyžiaus, Raudondvario, Rokiškio ir Trakų Vokės dvarų bei Naujokų bajorkaimio savininkams ir valdytojams, svetingai priėmusiems ir leidusiems tirti vaistinėles.

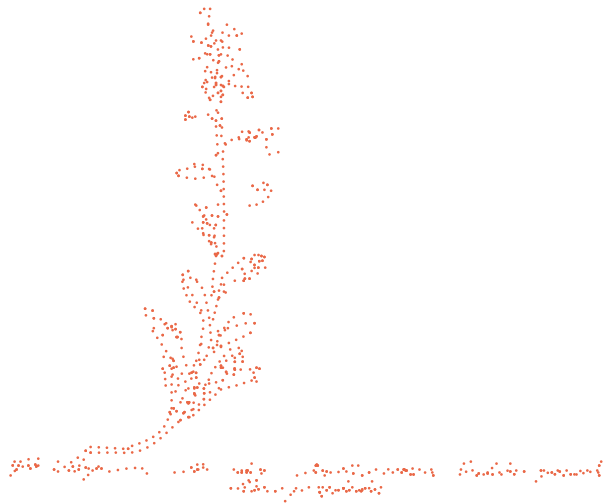
Esu dėkingas visiems, klausiusiems mano paskaitų apie dvaro vaistinėlės tradicijas ir susitikimuose pasidalinusiems vis dar gyvomis naminių vaistų gamybos tradicijomis: vilniečiams, kauniečiams, jurbarkiečiams, kiduliečiams, lukšiečiams, raguviečiams, Pilies kaimo bendruomenei ir Jundeliškių apylinkių gyventojams. Tai leido suprasti, kad ši knyga reikalinga ir suras savo skaitytoją.

Esu dėkingas šeimos nariams ir draugams, kantriai klausiusiems mano pasakojimų apie vaistinėles ir palaičiusiems, o ypač dėkoju broliui Mindaugui, lydėjusiam ekspedicijose po dvarus ieškant paskutinių išlikusių vaistinėlių – tų magiščiausių kambarėlių – likučių.

Marius Daraškevičius

Vilnius, 2021 m. kovo 8 d.

VIETOJ ĮVADO

[...] vaistinė – magiškiausia Šateinių¹ vieta. Magiškiausias kambarys. Dieve švenčiausias! [...] Tai kambarys, kurio sienas sudarė stalčiukai. Visas kambarys buvo vien iš stalčiukų. [...] Ant lentynų stovėjo įvairiausi variniai, stebuklingo aukso vermeille atspalvio indeliai, o stalčiuose – visokios esencijos, prieskoniai.²

Czesławo Miłoszo (1911–2004) prisiminimuose ir kūryboje ne kartą atsirandantys Šateinių dvaro vaistinės aprašymai taikliai perteikia šios patalpos vietą namuose, jos paskirtį bei vaidmenį bajoriškoje kultūroje. Didesniuose bajorų namuose įrengta vaistinė buvo specializuota podėlio patalpa vaistams, trauktinėms ir skanėstams gaminti, laikyti, o kartais ir lankytojams priimti. Mažesniuose namuose šią atskirą patalpą atstodavo speciali spinta valgomajame.

Kodėl apie magiškiausią kambarį iki šiol žinome tiek mažai? Atsakymas slypi XX a. sudėtinguose istorinių ir socialinių įvykių verpetuose. Šis amžius buvo

negailingas Lietuvos dvarų sodyboms. Pirmojo pasaulinio karo metais stipriai nuniokotos, tarpukariu pavienės dvarų sodybos mėgino atsitiesti, o po Antrojo pasaulinio karo galiausiai buvo nusavintos, suardyta jų struktūra ir pakeista funkcija. Didžioji dalis bajorijos buvo išstremta arba priversta palikti šalį, o likusieji turėjo prisitaikyti prie dvarų kultūrai priešiškos naujos realybės.

Pokariu dvarų kultūra buvo ignoruojama ir visai netyrinėjama. Susidomėjimas reikšmingiausiais objektais pradėjo augti tik XX a. aštuntame ir devintame dešimtmeciuose. Tiesa, išskyrus kelis iškiliausius dvarų sodybų ansamblius, iki šiol daugiausia orientuotasi į eksterjerus, projekto autorystės nustatymo klausimus, o pastatų planavimo ypatumai, interjeras, dekoras, kasdienio vartojimo reikmenys ir pati bajorijos gyvenmena, kasdienybė, tradicijos liko beveik netyrinėta.

Iki šiol mažai tyrinėtos ir Lietuvos bajorų namų vaistinės bei jų vaidmuo dvaro kasdienybės kultūroje. Kalbėdama apie medinę dvarų architektūrą, šią specifinę erdvę mini architektūros istorikė Dalė Puodžiukienė³, keletas vaistinių aprašyta ir *Lietuvos dvarų sodybų atlaso* I ir II tomuose⁴. Vaistinių paplitimo XVIII a. bajorų gyvenamojoje aplinkoje klausimas paliestas dailėtyrininkės Dalios Ramonienės straipsnyje⁵. Su vaistinių tema susijęs ir istorikės Olgos Mastianicos tyrimas apie kilmingų panelių švietimą XVIII a. pabaigoje–XX a. pradžioje, kuriame ji aptarė ir medicininio merginų

išsilavinimo aspektą⁶. Vis dėlto gerokai plačiau nei dvarų vaistinės iki šiol gvildentos miesto ir vienuolynų vaistinės⁷.

Istoriografijoje lenkų kalba dvarų vaistinės nuolat įvairiai aptariamoms jau nuo XIX a. pradžios. Į jas dar 1830 m. dėmesį atkreipė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – Lietuvos) istorikas Lukas Golenbiovskis (Łukaszas Gołębiowski, 1773–1849, gimė Lietuvos Brastos vaivadijoje) leidinyje *Namai ir dvarai*⁸. Vaistinės susilaukė dėmesio ir vėliau, pavyzdžiui, 1860 m. buvo aprašytos *Visuotinėje enciklopedijoje*⁹, o dar po kiek laiko – Zygmunto Glogerio (1845–1910)¹⁰ ir Aleksandero Brücknerio (1856–1939)¹¹ *Senosios Lenkijos enciklopedijose*. XX a. antros pusės–XXI a. pradžios specializuotų vaistinių tyrimus publikavo farmacijos ir kultūros istorikai. Farmacininkė Bogumiła Stępniewska dar 1961 m. aptarė senąsias namų vaistines Abiejų Tautų Respublikoje (toliau – Respublika)¹², 1981 m. tyrimus papildė Henrykas Pankiewiczus ir Katarzyna Hanisz¹³, o 2009 m. pasirodė atskira solidi farmacijos istorikės Iwonos Arabas monografija, skirta vaistinėms dvarininkų namuose¹⁴. Kultūros istorijos aspektu vaistinės analizavo Elżbieta Szot-Radziszewska¹⁵. Šiuose tyrimuose gvildenamas dvaro ir gydymo vaidmuo kaimo bendruomenėje, bajorų gydymo kultūra, paplitusių vaistų įvairovė bei moters vaidmuo dvaro visuomenėje. Kadangi dvarų vaistinės aptariamoms bendrai Respublikos

kontekste, galima aptikti ir konkrečių pavyzdžių iš senosios Lietuvos valstybės dvarų.

Architektūrologiniu požiūriu nepažinta senosios Lietuvos bajorų namų vaistinė kėlė daug klausimų, intrigavo, todėl vertė imtis tyrimo. 2018 m. pasirodė šių eilučių autoriaus straipsnis¹⁶, išsamiau nagrinėjantis Lietuvos XVIII a. antros pusės–XX a. pradžios vaistinių architektūrą ir interjerą, išryškinantis šios išskirtinės patalpos atsiradimo ir išpopuliarėjimo priežastis, vietą namo plane ir ryšį su kitomis patalpomis, pristatantis interjero įrangą ir vaistinės vaidmenį dvaro kasdienybės kultūroje.

Straipsnio pagrindu parengtos studijos tikslas – išsiaiškinti ir pateikti mokliškai pagrįstą Lietuvos dvaro vaistinės architektūrinę raidą XVIII a. antroje pusėje–XX a. pradžioje, pirmiausia aptariant vaistinės svarbą dvarų kultūroje, ištiriant dvarų vaistinės paplitimą skirtinguose bajorų sluoksniuose, nustatant būdingą vaistinės vietą bajoro namo planavimo struktūroje, o jei vieta kito – įvardijant kitimo priežastis, galiausiai – aptariant vaistinės interjero specifiškumą. Pirminiai rašytiniai ir vaizdiniai šaltiniai tyrime analizuojami ir interpretuojami taikant formalųjį ir ikonografinį dailėtyros metodus, o vaistinės pokyčių priežastys ir reikšmė atskleidžiama pasitelkus rekonstrukcinį tyrimo metodą.

Naujais atradimais papildytą dvarų vaistinių architektūrologinį tyrimą sudaro keturi skyriai. Pirmame

skyriuje aptariamos vaistinių išpopuliarėjimo XVIII a. pabaigoje aplinkybės, šio reiškinių santykis su pakitusiomis, naujomis socialinėmis normomis; antrajame tiriama patalpos paskirtis ir inventorius; trečioje dalyje analizuojama vaistinės vieta namo plane skirtingo sluoksnio bajorų namuose – didikų pilyse ir rūmuose, vidutinių dvarininkų mediniuose namuose ir smulkių bajorų kaimiškų gyvenviečių (bajorkaimių) namuose; ketvirtame, paskutiniajame, skyriuje aptariami vaistinės interjero elementai. Knygą praturtina gausios iliustracijos ir autoriaus sudarytos bajorų namų schemas.

Norisi tikėti, kad šis pasakojimas nukels skaitytoją į pasak Miłoszo „magiškausią kambarį“ ir sužadins norą geriau pažinti tik dabar atrandamą dvarų kultūrą.

1. DVARO VAISTINĖLĖ – RŪPESTINGOS BAJORĖS PASAULIS

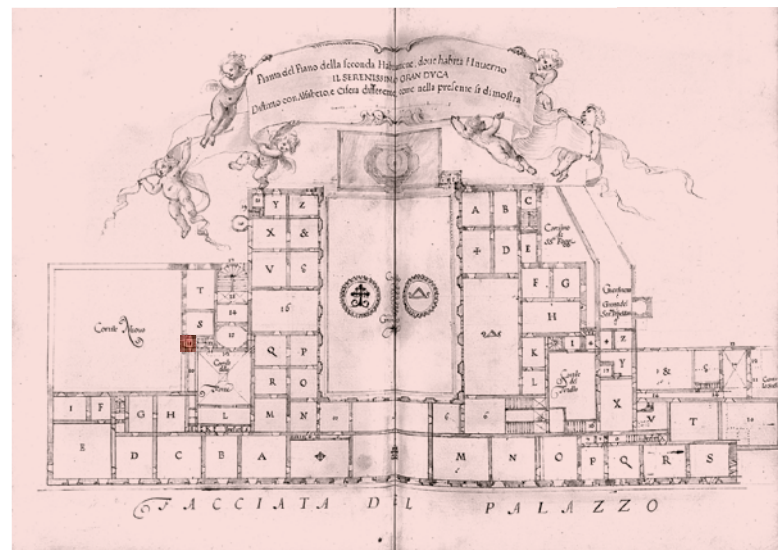

XXI a. pradžioje Florencijoje pravėręs XVII a. vaistinės duris papuoliau tarsi į kitą pasaulį. Ta vaistinė buvo lyg kunstkamera, įdomybių kabinetas. Joje aptikau keistų ir neregėtų dalykų: džiovintų, aliejais impregnuotų kvapsnių, pagal senuosius receptus paruoštų eliksyrų bei likerių ir net „Septynių vagių actą“, naudotą kaip rankų ir veido dezinfekcijos priemonė nuo užkrečiamųjų ligų. Tada mane, sočiai pavalgiusį, labiausiai suviliojo pagal 1690 m. receptą paruoštas melisos balzamas, kurį žinojo jau senovės graikai ir romėnai, naudoję jį dėl aromatinių, virškinimą gerinančių, spazmus mažinančių ir raminamųjų savybių. Vis dėlto šiandien neabejodamas rinkčiausi „Septynių vagių actą“. Atradus vis dar veikiančią senąją miesto vaistinę ir jos įdomybes, netrukus smalsumas atvedė iki išnykusių Florencijos diduomenės rūmų vaistinėlių.

Jau nuo XVI a. pradžios Florenciją garsino įvairių sričių mokslininkai. Tačiau gamtos paslaptys viliojo ir aukštuomenę. Antai Toskanos didžiojo kunigaikščio

Ferdinando II (1621–1640) žmona Vittoria della Rovere (1622–1694) ne tik domėjosi mada, papuošalais, bet ir aistringai gilinosi į parfumerijos meną. Didžiąjai kunigaikštienei nepatiko delikatūs kvapai – pirmenybę teikė stipriems aromatams ir netgi pati juos gamino, įrengė specialiai tam skirtą kabinetą – *gabinetto*. Šia botanikos ir distiliatų aistra ji užkrėtė ir svainį kardinolą Giovanni Carlo de' Medici (1611–1663). Jis taip pat paskyrė tam atskirą patalpą, kurioje laikė 43 dėžes šokolado, 14 majolikos vazų su kedro ledais, apelsinų žiedais ir jazminų aliejumi, retų augalų ir prieskonių¹⁷. Vaistus ir jų receptus, kaip diplomatines dovanas, Toskanos didieji kunigaikščiai Medičiai siuntė ir užsienio šalių valdovams. Pasak istorikės Valentinos Conticelli, tokiuose rinkiniuose būdavo 18 ar 24 rūšių vaistų, jie laikyti brangiose Florencijos mozaika (*pietre dure*) puoštose skrynutėse, vadinamose *tamburini*. Taigi ši rafinuota mada tarp kilmingųjų plito ne tik Italijoje, bet ir kitose Europos šalyse.

Anglijoje madingasis kabinetas vadintas distiliatų kambariu (angl. *still-room*). Dvaruose jis aptinkamas jau XVI a., o plačiau paplito tik XVII amžiuje. Pavadinimas atspindi patalpos funkciją – joje ruošti distiliatai puotoms, medicinai ir kvėpintis. Ypatingasis kambarėlis iki XVIII a. būdavo įrengiamas šalia namų šeiminkės apartamentų, nes distiliatų ruošimas Anglijoje buvo jos ir rūmų damų užsiėmimas. Šioje patalpoje paprastai būdavo krosnis ir spintelių, čia taip pat buvo ruošiamos

Toskanos didžiųjų kunigaikščių rūmuose (*Palazzo Pitti*) Florencijoje (Italija) vaistinė (pažymėta nr. 11) buvo antro aukšto apartamentuose, kuriuose Toskanos didieji kunigaikščiai gyvendavo žiemą

1676 m. Lietuvos didįjį etmoną Mykolą Kazimierą Pacą iš Florencijos Medičių dvaro turėjo pasiekti panaši brangiais akmenimis inkrustuota skrynutė su vaistais, sukurta Didžiojo Toskanos kunigaikščio dirbtuvėse

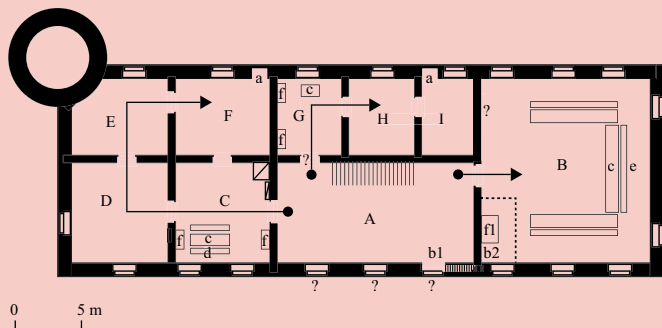
žolelės, įvairūs kepiniai, uogienės (šaltiniuose minimi *biskett cakes, marchpanes, herbs, spicebreads, fruits, conserves*)¹⁸.

Kyla klausimas – ar Vakarų Europoje madingų kabinetų būta ir Lietuvoje? Conticelli teigimu, 1643 m. Toskanos didieji kunigaikščiai Medičiai skrynelę su vaistais siuntė ir Lenkijos bei Lietuvos valdovui Vladislovui Vazai. Taip pat žinoma, kad puošnios skrynelės su vaistais džiugino ir Lietuvos didikus. Antai Valstybiniame Florencijos archyve saugomoje Cosimo III de' Medici 1676 m. korespondencijoje užsimenama, kad Lietuvos didžiajam etmonui Mykolui Kazimierui Pacui (1624–1682) iš Florencijos buvo gabenama brangakmeniais inkrustuota skrynelė iš Medičių dirbtuvių, kupina kareiviams skirtų vaistų. Visgi tenka pripažinti, kad apie bajorų vaistinės Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje žinoma labai mažai, todėl šioje knygoje pristatomas tyrimas labiau primena detektyvą. Jo pradžia – XVIII a. antra pusė, kai dvaruose pradėdami įrengti specialūs kambarėliai, vadinami vaistinėmis.

Kaip tik XVIII a., Apšvietos, pramonės revoliucijos ir visuomenės modernėjimo laikais, Lietuvoje susiformavusi nauja higienos ir sveikos gyvensenos samprata paveikė visas sritis, taip pat ir namų patalpų planavimą. Naujovės pirmiausia imtos diegti kilmingųjų namuose. Erdvės pradėtos skaidyti į aiškios paskirties zonas, atskiriant gyvenamąją funkciją nuo valgomosios – taip atsirado valgomasis, kitos specializuotos paskirties patalpos¹⁹. Naujai

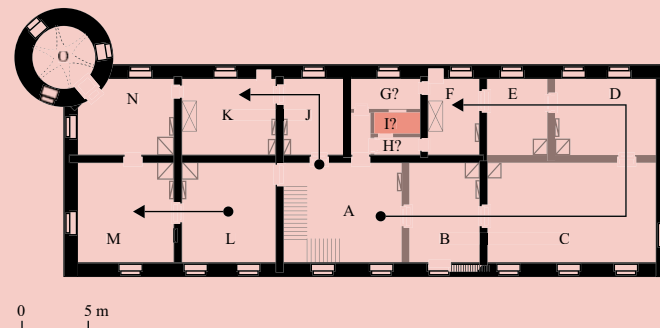
pertvarkytuose namuose valgomasis galėjo būti kaip prieškambaris reprezentacinio patalpų trakto pradžioje, tarp vestibulio ir salonų, arba atskirai nuo reprezentacinių patalpų. Pastarasis variantas buvo išskiriamas kaip patogesnis ir higieniškesnis, nes valgyti prieškambarėje, anot amžininkų, tapo „nepatogu ir purvina“, kvapai pavalgus tebetvyrodavo ir labiau erzindavo nei būdavo malonūs²⁰. Tokį senamadiškų namų pertvarkymą, kai vietoj vienos daugiavercės salės įrengiamos specializuotos paskirties patalpos, puikiai iliustruoja Zabielių atlikta Raudondvario dvaro rūmų rekonstrukcija (1, 2 schemos)²¹.

Viena tokių pertvarkytoje namų erdvėje atsiradusių patalpų, vaistinė, XVIII a. antroje pusėje Lietuvos dvarų inventoriuose minima vis dažniau. Dėmesį į tai atkreipė vidutinės bajorijos gyvenimo aplinką XVIII a. tyrinėjusi Dalia Ramonienė²², taip pat pastebėjusi, kad kaip tik tuo metu vis platesniam bajorijos ratui tapo prieinamos biologijos, medicinos, farmacijos ir kitų gamtos mokslų žinios. Sklindančios Apšvietos idėjos keitė visuomenės vertybines nuostatas ir didino žemvaldžio atsakomybę už savo pavaldinius, kartu daugėjo ir socialinių moters įsipareigojimų, tarp jų – rūpinimasis valstiečių gerove bei sveikata²³. Taigi ir vaistinių paplitimą galėjo lemti XVIII a. paskutiniais dešimtmečiais pasirodę populiarieji leidiniai apie mediciną²⁴. XVIII a. pabaigoje šis specifinės funkcijos kambarys jau buvo įsitvirtinęs Lietuvos dvarų aplinkoje.

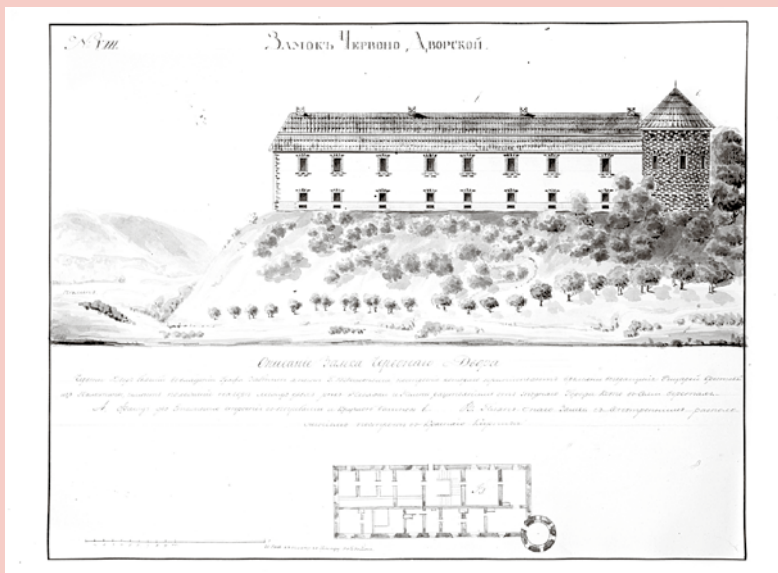
1 schema. XVII a. Gintautams-Deltuviškiams ir Kosakovskiems (nuo 1652 m. Radviloms) priklausiusių Raudondvario dvaro rūmų antro aukšto hipotetinė patalpų išdėstymo ir funkcijos rekonstrukcija:

A) vestibulius, vadinamasis sienis; B) didžioji salė, kitaip didžioji stalavinė, b) balkonas muzikantams, po juo patarnautojų zona su f1) spinta. Šeimnininkės spėjamas apartamentas (šeimininko spėjamas apartamentas buvo pirmame aukšte): C) pirmojo prieškambario pobūdžio patalpa; D) antrojo prieškambario pobūdžio patalpa; E) miegamojo pobūdžio patalpa, vadinamasis alkierius; F) garderobo pobūdžio patalpa (kampinė kamara) su latrina. Apartamento bruožų turinti patalpų grupė: G) prieškambario pobūdžio patalpa; H) miegamojo pobūdžio patalpa; I) garderobo prieškambario pobūdžio patalpa su a) latrina. Baldai: c) stalas; d) suolas; e) kėdė arba suolas su atlošu

2 schema. XVIII a. Zabeloms priklausiusių Raudondvario dvaro rūmų antro aukšto hipotetinė patalpų išdėstymo ir funkcijos rekonstrukcija (naujos pertvaros pažymėtos pilka spalva):

A) vestibulius, vadinamasis sienis. Reprzentacinis apartamentas: B) prieškambaris; C) salė, funkcionavusi ir kaip valgomasis; D) pirmasis salonas, vadinamoji bavelnė; E) antrasis salonas, vadinamoji bavelnė; F) miegamasis, vadinamas vokiškuoju; G) garderobas; H) koridorius; I) vaistinėle vadinamas kambarys. Kitos reprezentacinio pobūdžio patalpos atskirai nuo reprezentacinio apartamento: L) porceliano kambarys; M) biliardinė. Privatus apartamentas: J) prieškambaris; K) kambarys, spėjamas miegamasis, su durlėmis į patalpą N; N) garderobo pobūdžio patalpa; O) kabineto pobūdžio patalpa, naudota kaip namų koplyčia. Pastaba: patalpų G, I ir H lokacija diskutuotina, inventoriuje jos aprašomos painiai, o 1959 m. atliktuose mūro tyrimuose sienos šioje erdvėje nefiksuotos (galbūt pertvaros buvo medinės)

Raudondvario dvaro rūmų rytinis fasadas ir pirmo aukšto planas. Grafų Zabielių Raudondvario dvaro rūmų vaistinėle buvo antrame aukšte, už miegamojo (ketvirtas langas iš kairės).

Dail. Juozapas Mackevičius (Józef Mackiewicz), 1827 m.

Apšvietos epochoje buvo atkreiptas dėmesys į moterų, kurios dažniausiai ir rūpindavosi vaistinėle, edukaciją. Švietėjai XVIII a. skatino keisti požiūrį į moterų auklėjimą, pagal kurį moteris galėjo būti tik muzikuojančia ir šokančia salonų puošmena²⁵. Akcentuojant kilmingų merginų švietimą, šalia pagrindinių moteriai numatytų vaikų dorovinių ir pilietinio auklėjimo kryptčių jau pradėta kalbėti ir apie būtiną moters parengimą namų šeimininkės pareigoms, reikalauta, kad net dvarininkų žmonos dalytųsi su vyru namų ūkio darbus. Jaunos bajoraitės nuo ankstyvos vaikystės turėjo prižiūrėti ūkio darbus virtuvėje, užsukti į sandėlius, taigi ir į vaistinėles²⁶. Pavyzdžiui, Dabraulėnų (Baltarusija) dvarininkų Giunterių vaistinėle žiemos sezonu Vilniuje rūpinosi vyriausioji dukra²⁷, kuri neabejotinai žinių sėmėsi iš motinos. Kunigaikštienė Gabrielė Giunterytė-Puzinienė (Albina Gabriela Puzynina z Güntherów, 1815–1869) dienoraštyje pasakoja, kaip XIX a. pirmos pusės Dabraulėnų dvare jos motina rūpinosi kaimiečiais, ypač vaikais, juos gydė pagal savo pačios patirtį ir sėdama žinių iš Vilniaus universiteto profesoriaus Josepho Franko (1771–1842) ir kitų autorių darbų²⁸. Tai bene vienintelis egodokumentiniais šaltiniais grįstas paminėjimas, iš kurio sužinome, kad dvarininkės galėjo semtis žinių iš tų pačių veikalų, kuriais naudojosi ir farmacininkai.

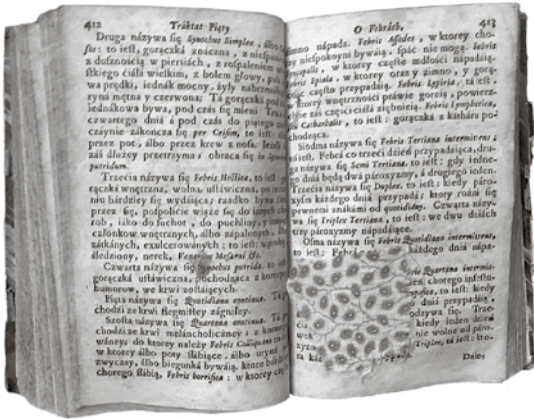
Apie kitus medicinos veikalus, galėjusius priklausyti bajorės bibliotekai, žinių suteikia Karolinos

Nakwaskos (1798–1875) dvarininkėms skirtas leidinys *Kaimo dvaras*²⁹. Iš jame pateikto trisdešimties svarbiausių knygų sąrašo beveik trečdalis leidinių siejasi su medicina. Sąrašė minimi tokie veikalai kaip Vilniaus universiteto gamtos profesoriaus Stanislovo Bonifaco Jundzilo (Stanisław Bonifacy Jundziłł, 1761–1847) *Lietuvos augalų aprašymas pagal Linėjaus sistemą*³⁰, neįvardytų autorių veikalas *Naujasis gydytojas arba galvijų, arklių, avių ir kitų gyvulių gydymas*³¹, Henryko Felixo Paulizky'io *Vaistai kaimo žmonėms*³², Nicolas'o Saucerotte'o *Naujieji patarimai moterims po gimdymo*³³, Zygmunto Fryderyko Hermbstädto *Blakių, blusų ir musių naikinimo receptai*³⁴, Monet *Žmonių ir gyvūnų gelbėjimo nuo pasiutligės metodas*³⁵, Samuelio Tissot *Sveikatos užrašai*³⁶, Karolio Kaczkowskio *Higienos pamoka, arba Sveikatos mokslai*³⁷ ir Vilniaus universiteto profesoriaus gydytojo Andriaus Sniadeckio (Jędrzej Śniadecki, 1768–1838) mokinio Ignacy Fonbergo tritomis *Cheminės medžiagos menui ir amatams*³⁸. Įdomu, kad nė vienas Nakwaskos minimas veikalas nebuvo įtrauktas į vaistinių bibliotekų kolekcijas³⁹.

Botanikos ir medicinos leidiniai pasiekė ir atokesnes Lietuvos vietas. Pavyzdžiui, Žemaitijos bajorui Jurgiui Kryževičiui iš Telšių pavieto priklausiusiam XVIII a. pabaigos neidentifikuotame⁴⁰ vaistinių augalų ir receptų žinyne⁴¹ pateikiamos vaistinių augalų rūšys, jų gydamosios savybės, taip pat uogienių (orig. *konfitur*),

vartotų kaip vaistai, receptūros. Šis leidinys neabejotinai buvo naudojamas vaistinėleje. Kadangi vaistinėleje buvo džiovinami vaistiniai augalai, tarp knygų puslapių rastos žolės nė kiek nestebina, kaip nestebina ir XIX a. vidurio galbūt vokiško kartūno, dekoruoto spausdinimo technika⁴², atraiža, nes vaistinėlės tradiciškai buvo įrengiamos kartu ar šalia garderobo⁴³.

Be vadovų, skirtų vaistiniams augalams pažinti ir vartoti gydymo tikslais, XIX a. pradžioje Vilniuje leistos įvairios kulinarinės knygos⁴⁴. Viena jų – Jano Szyttlerio⁴⁵ (1763–1850) *Gausiai ir apgalvotai įrengta spižarnė*⁴⁶. Šeiminkėms skirtame leidinyje mokoma kaupti maisto podėlio, vadinamosios spižarnės⁴⁷, atsargas, pateikiami receptai, produktams apdoroti ir laikyti tinkamų įrenginių iliustracijos. Golenbiovskis mini spižarnėje laikius miltus (nesijotus tarnams, o trijų rūšių kviečius – rupius, vidutiniškai ir smulkiausiai maltus – ponų stalui, taip pat miežius, avižas ir kitas kruopas įvairioms košėms), sviestą, lašinius, lydytus kiaulės taukus, šoninę, mėsą, vištieną, jautienos ir vištienos sultinį, daržoves, kiaušinius, kriėnus, grybus ir kitą dvaro ūkio produkciją. Didesniuose dvaruose būdavo kelios skirtingos paskirties specializuotos spižarnės, kuriose mėsa, miltai ir gėrimai laikyti atskirai⁴⁸. Vaistinėle buvo specializuota spižarnė, todėl nenuostabu, kad Szyttlerio knygoje randame ir sulčių, uogienių bei likerų receptų – produktų, kurie galėjo būti laikomi ir vaistinėleje. XIX a. antroje pusėje Vilniuje

Bajorui Jurgiui Kryževičiui iš Telsių pavieta priklausęs neidentifikuotas XVIII a. pabaigos leidinys, skirtas gydyti namuose. Knygoje rasta spausdinimo technika dekoruoto kartūno atraiža, XIX a. vidurys, spėjama kilmės šalis – Vokietija

buvo tęsiama namų ūkiui ir kulinarijai skirtų knygų leidyba, o į autorių gretas jau įsiliejo ir dvarininkės⁴⁹.

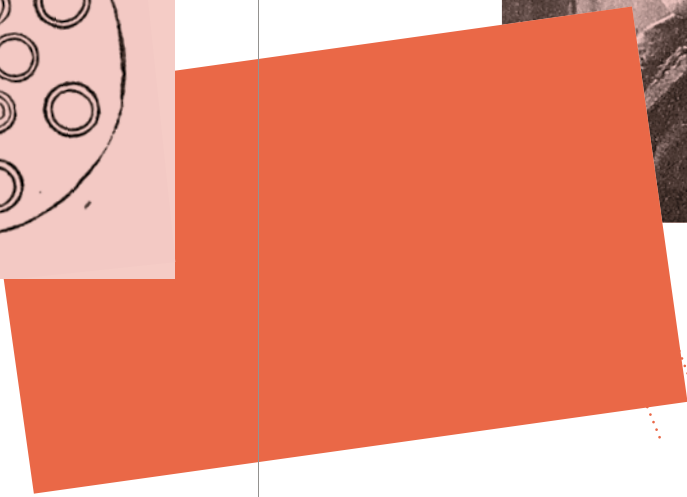
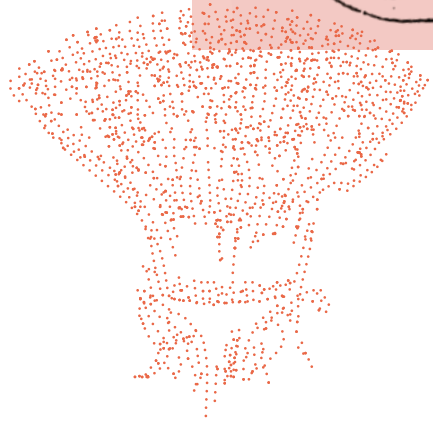
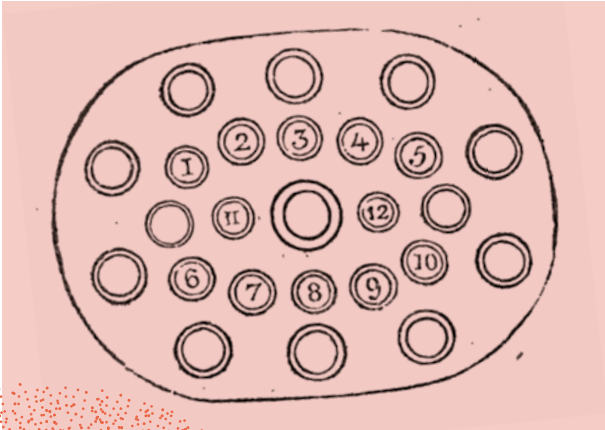
Apšvieta darė didelę įtaką dvarų vaistinėlių kultūrai. Bajorės, skaitydamos jau ne tik religinius tekstus, bet ir naujausius botanikos ir medicinos veikalus, artino dvarų mediciną prie profesionaliosios. Tačiau svarbu pabrėžti, kad dvarų vaistinėlės negali būti lyginamos su to meto profesionaliomis vaistinėmis. Farmacijos istorikė Vilma Gudienė, išsamiai tyrinėjusi farmacijos pasiekimus Lietuvoje⁵⁰, atkreipia dėmesį, kad XVIII a. antroje pusėje–XIX a. pirmoje pusėje farmacininkai aktyviai dalyvavo tiriamojame veikloje, tuo metu atrasta daug naujų medžiagų, o įvairūs atradimai įdiegti ne tik į gydymą, bet ir žemės ūkį, maisto pramonę, chemijos mokslą ir kitas sritis, todėl šis periodas dar vadinamas farmacijos aukso amžiumi. Farmacininkų naudotų veikalų⁵¹, vaistinių asortimento XIX a. Lietuvoje⁵² tyrimai rodo, kad dvarų vaistinėlės negali būti prilyginamos to meto vaistinėms.

Dvarų vaistinėles nuo vaistinių skyrė keli esminiai bruožai. Pirmiausia, vaistinėse privalėjo dirbti specialų išsilavinimą turintys asmenys, jos negalėjo veikti be specialių leidimų ir kontrolės. Ir tik vaistinėse buvo gaminami vaistai pagal gydytojų išrašytus receptus⁵³. Dvarų vaistinėlės šių bruožų neturėjo, tačiau šiuo periodu išryškėjo ir galimos bajorių profesinės veiklos kryptys. Jei iki XIX a. vidurio dar buvo teigiama, kad namų ūkis yra vienintelė moters saviraiškos erdvė⁵⁴, tai XIX a. pabaigoje jau pradėta reikalauti pripažinti moterų teisę įgyti profesiją. Pedagogika ir medicina buvo vertinamos

kaip prioritetinės moters profesinės sritys⁵⁵. Medicinos akcentavimas nestebina – dvaruose iš kartos į kartą skiepyta ne tik savo šeimos, bet ir aplinkinių gydymo ir globos tradicija buvo priimta kaip savaime suprantama. Dvaruose vaistinėlė rūpindavosi pati šeiminkė (ponia), viena dukterų ar „panelė vaistininkė“ (lenk. *panna apteczkowa*)⁵⁶. Kaip teigia kraštotyrininkas Zygmuntas Glogeris (1845–1910), šias garbingas pareigas užimdavo netekėjusi moteris, paprastai tolimesnė giminaitė, vaikų guvernantė, rūmų dama arba nusigyvenusi apylinkės bajorė. Pavyzdžiui, Šatrijos Raganos aprašomame Kalnėnų dvare, močiutei mirus, *vaistinėlė* rūpinosi pana Zuzana⁵⁷. „Panelės vaistininkės“ pareiga buvo rinkti žoleles, gydomąsias šaknis, ruošti užpiltines, užsakyti iš pirklių egzotiškų gardėsių, prieskonių, gydyti bajorų šeimą, namų tarnus ir apylinkės valstiečius⁵⁸.

Vaistininkas.
Dail. David Teniers, XVII a.

IŠNAŠOS

- 1 Dabar – Šetenių kaimas Kėdainių rajone.
- 2 *Maištingas Czesława Miłoszo autoportretas. Pokalbiai su Aleksandru Fiutu*, vertė Birutė Jonuškaitė, Vilnius: Alma littera, 1997, p. 148.
- 3 Dalė Puodžiukienė, *Medinės ponų namų architektūros raida Lietuvoje XVI a. vid.–XIX a. vid.: humanitarinių mokslų daktaro disertacija*, Vytauto Didžiojo universitetas, 2011.
- 4 *Lietuvos dvarų sodybų atlasas*, d. I: *Šilalės rajono savivaldybė*, sud. Rasa Butvilaitė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012; *Lietuvos dvarų sodybų atlasas*, d. II: *Pagėgių savivaldybė*, sud. Rasa Butvilaitė, Martynas Purvinas, Marius Iršėnas, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2014.
- 5 Dalia Ramonienė, „Apšvietos idėjų atgarsiai vidutinės bajorijos tradicinio gyvenimo aplinkoje“, in: *XVIII amžiaus studijos*, t. 1: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: tarp tradicijų ir naujovių*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2014, p. 286.
- 6 Olga Mastianica, *Pravėrus namų duris. Moterų švietimas Lietuvoje XVIII a. pab.–XX a. pr.*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2012, p. 44.
- 7 Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vaistinių įkūrimą, raidą, dirbusius vaistinininkus analizavo Alfonsas Kaikaris ir Almantas Bagdonavičius. XVI a. Vilniaus vaistines ir vaistinininkus tyrinėjo Raimonda Ragauskienė. Miesto vaistinių tinklą iki XVIII a. pabaigos, jų kasdienę veiklą, gydomasias medžiagas, vaistų gamybos ir vartojimo ypatybes nagrinėjo Monika Ramonaitė. Žr. Alfonsas Kaikaris. *Lietuvos farmacijos istorija. Atsiminimai*, sud. Vilma Gudienė, Kaunas: Sveikatingumo ir medicinos reklamos centras, 2000, p. 15–41; Almantas Bagdonavičius, „Kauno miesto medicinos ir farmacijos raidos bruožai XVI–XVIII a.“, in: *Acta musei historiae medicinae et pharmaciae Lituaniae*, Kaunas: Kauno Medicinos akademijos Lietuvos medicinos ir farmacijos istorijos muziejus, 1993, t. 1, p. 55–91; Almantas Bagdonavičius, „Medicinos raida Kėdainiuose XVII–XX a. pradžioje“, in: *Žemaičių praeitis*, d. 2, ats. redaktorius Adomas Butrimas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 95–106; Alman-tas Bagdonavičius, „Iš Biržų medicinos istorijos“, in: *Mokslas ir gyvenimas*, 1990, Nr. 6, p. 12–13; Raimonda Ragauskienė, „Vaistinininkai XVI a. Vilniuje“, in: *Vilniaus istorijos metraštis*, Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2007, t. 1, p. 29–53; Monika Ramonaitė, „Vaistinė Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje: nuo magiškos panacėjos gamintojos iki gurmaniškų marcipanų pardavėjos“, in: *Naujasis Židinys-Aidai*, 2012, Nr. 2, p. 122–127.
- 8 Žr. Łukasz Gołębiowski, *Domy i dwory*, Warszawa: druk. N. Glücksberga, 1830.
- 9 *Encyklopedia Powszechna*, Warszawa: S. Orgelbranda Synowie, 1860, t. 2 (Ap–Bąk).
- 10 Zygmunt Gloger, *Encyklopedia Staropolska Ilustrowana*, Warszawa: Druk. P. Laskauera i W. Babickiego, 1900, t. 1, 1901, t. 2.
- 11 Aleksander Brückner, *Encyklopedia Staropolska*, Warszawa: Trzaska, Evert i Michalski, 1939, t. 1.
- 12 Bogumiła Stępniewska, „Dawne apteczki domowe w Polsce“, in: *Farmacja Polska*, 1961, t. XVI, Nr. 15–16, p. 322–325.
- 13 Henryk Pankiewicz, Katarzyna Hanisz, „Apteczki domowe i panny apteckowe w polskiej przeszłości“, in: *Farmacja Polska*, 1986, Nr. 4, p. 168.
- 14 Iwona Arabas, *Apteczki domowe w polskich dworach szlacheckich*, Warszawa: Instytut Historii Nauki, Polskiej Akademii Nauk, 2009.
- 15 Elżbieta Szot-Radziszewska, „Apteczki lecznicze i „przyjemne“ w dworach polskich“, in: *Dwór polski. Zjawisko historyczne i kulturowe*, t. 4, red. Tadeusz S. Jaroszewski, Warszawa: Stowarzyszenie Historyków Sztuki, 2000, p. 99–112.
- 16 Marius Daraškevičius, „Magiškasis kambarys“: gyvybinga ir prisitaikanti vaistinėlis tradicija Lietuvos bajorų namuose“, in: *Aštuonioliktojo amžiaus studijos. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė*.

- Visuomenė. Kasdienybės istorija*, t. 4, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2018, p. 164–195.
- 17 Valentina Fornaciai, *Toilette, Parfumes and Make-up at the Medici Court*, Livorno: Aillabe, Firenze musei, 2007, p. 52.
- 18 Mark Giroaurd, *Life in the English Country House*, Yale University Press, New Haven and London, 1978, p. 208.
- 19 Marius Daraškevičius, „Dvarų rūmų planavimo modernėjimas XVIII a. vid.–XX a. pr.: nuo versalietiškojo iki amerikietiškojo“, in: *Dvarų archeologiniai ir kultūriniai tyrinėjimai Lietuvoje (2020 m. rugsėjo 11–12 d. vykusios konferencijos pranešimai, konferencijos straipsnių rinkinys)*, Burbiškis: Daugyvenės kultūros istorijos muziejus-draustinis, 2020, p. 89–122.
- 20 Žr. Ignacy Krasicki, *Dziela Ignacego Krasickiego*, t. IV: *Nowe i zupełnie wyd. Pan Podstoli*, Wrocław: U Wilhelma Bogumiła Kor-na, 1824, p. 178–179.
- 21 Marius Daraškevičius, „Raudondvario dvaro rūmų planinės-funkcinės struktūros kaita“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis / Dvarų kultūra: erdvės, istorija, architektūros paveldas / 97*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2020, p. 75–134.
- 22 Dalia Ramonienė, „Apšvietos idėjų atgarsiai vidutinės bajorijos tradicinio gyvenimo aplinkoje“, p. 281–297.
- 23 *Ibid.*, p. 286.
- 24 *Ibid.*
- 25 Olga Mastianica, *Pravérus namų duris*, p. 44.
- 26 *Ibid.*, p. 46
- 27 Gabrielė Giunterytė-Puzinienė, *Vilniuje ir Lietuvos dvaruose. 1815–1843 m. dienoraštis*, Vilnius: Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, 2005, p. 33.
- 28 *Ibid.*
- 29 Karolina Nakwaska, *Dwór wiejski: dzieło poświęcone gospodyniom polskim, przydatne i osobom w mieście mieszkającym przerobione z fr. pani Aglaë Adanson wielu dod. i zupełnie zastosowaniem do naszych obyczajów i potrzeb*, t. 3, Poznań: w Księg. Nowej, 1844.
- 30 Stanisław Bonifacy Jundziłł, *Opisanie roślin Litewskich, według układu Linneusza*, Wilno, 1811.
- 31 *Lekarz nowy czyli sposób leczenia bydła, koni, owiec i innych*, Warszawa, 1828.
- 32 Henryk Felix Paulizky, *Dra Henryka Felixa Paulizkiego Medycyna dla ludu wiejskiego zawierająca przepisy rozsądnego pielęgnowania zdrowia [...]*, Wilno, 1830.
- 33 Nicolas Saucerotte, *Nowe rady dla kobiet w główniejszych zmianach stanu fizycznego*, Warszawa, 1829.
- 34 Hermbstädt, Halle, Hoheimer, Mackenzie, *Pewne i niezawodne środki i przepisy wyniszczenia pluskw wraz z ich zarodem z zabudowań i wszelkich sprzętów domowych wraz z dodatkiem wygubienia pcheł, much i komarów*, Warszawa, 1830.
- 35 *Sposób ratowania ludzi i zwierząt od wścieklizny, wynaleziony pr. Moneta*, Warszawa, 1767.
- 36 Samuel Auguste André David Tissot, *Wypisy względem zdrowia z Dzieł pana Tyssot doktora i profesora medycyny wyjęte*, Kraków, 1835.
- 37 Karol Maciej Kaczkowski, *Lekcyce higieny, czyli Nauki zachowania zdrowia: wykładane publicznie od roku 1823 w Liceum Wołyńskim*, Warszawa, 1827.
- 38 Ignacy Fonberg, *Chemia z zastosowaniem do sztuk i rzemiosł*, Wilno, 1827, 1828, 1829.
- 39 Nuoširdžiai dėkoju farmacijos istorikai doc. dr. Vilmai Gudienei už konsultaciją.
- 40 Knygos viršelis neišlikęs, todėl neįmanoma tiksliai identifikuoti leidinio, tačiau priešlapyje palikta savininko inskripcija rodo leidinio įsigijimo datą (1800 m.) ir tai, kokiū būdu jis pateko savininkui. Įrašė painiavos įveda ir leidinio priskyrimas „parapijai“. Rasos Butvilaitės nuomone, knygos priskyrimas ne dvarui,

- o „parapijai“ gali reikšti, kad knyga priklausė kunigo namų bibliotekai.
- 41 Nežinoma XVIII a. pabaigos knyga, neinventorizuotas Lietuvos medicinos ir farmacijos istorijos muziejaus eksponatas.
- 42 Dėkoju Gabijai Surdokaitei, nustačiusiai audinio tipą, periodą ir kilmę.
- 43 Garderobas – podėlio patalpa, kurioje laikyti įvairūs daiktai (nebūtinai drabužiai).
- 44 Jan Szyttler, *Kucharz dobrze usposobiony*, t. 1, 2, Wilno: Drukarnia Dyecezalna u XX. Missyonarzów, 1830; *Poradnik dla myśliwych*, Wilno: Nakładem Rubena Rafałowicza księgarza wileńskiego, 1839; Jan Szyttler, *Spizarnia dostatecznie i przezornie urządzona...*, Wilno: nakł. Rubena Rafałowicza, 1841; Jan Szyttler, *O ptastwie domowem i oswojonem*, Wilno: Nakładem Rubena Rafałowicza księgarza wileńskiego, 1844; Jan Szyttler, *Kuchnia myśliwska czyli na łowach*, Wilno: Drukarnia A. Marcinkowskiego, 1845; *Skrzętna gospodyni czyli tom drugi „Kucharki oszczędnej“*, Wilno: Rafałowicz Ruben, 1846.
- 45 Paskutinio Lenkijos karaliaus, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Stanislovo Augusto Poniatovskio garsiojo šefo Paulo Tremo (1733–1810) mokinyš.
- 46 Jan Szyttler, *Spizarnia dostatecznie i przezornie urządzona...*, 1841.
- 47 Spizarnė (brus. *спіжарня*; lenk. *spizarnia*) – sandėliukas valgiams pasidėti, viralinė, žr. *Lietuvių kalbos žodynas*, <http://lkz.lt/Visas.asp?zodis=spizarnė&lns=-1&les=-1> [žiūrėta 2018 03 10].
- 48 Łukasz Gołębiowski, *Domy i dwory*, p. 50–51.
- 49 Anna Ciundziewicka, *Rocznik gospodarski...*, Wilno: Drukarnia Gubernialna, 1854; *Gospodyni litewska...*, Wilno: Drukiem Józefa Zawadzkiego, 1856; Wincentyna Zawadzka, *Kucharka litewska...*, Wilno: drukiem Józefa Zawadzkiego, 1854 (pirmas vertimas į lietuvių k. 1907 m.).
- 50 Vilma Gudienė, *Socialiniai Lietuvos farmacijos bruožai. XIX a.–XX a. pirmoji pusė*, Kaunas: LSMU Leidybos namai, 2017.
- 51 Vilma Gudienė, „VU vaistinė tarnavo perteikiant naujausias medicinos ir chemijos žinias“, in: *Spectrum*, 2012 m. balandžio 20 d., <https://naujienos.vu.lt/vu-vaistin-tarnavo-perteikiant-naujausias-medicinos-ir-chemijos-inias/> [žiūrėta 2020 02 24].
- 52 Vilma Gudienė, Zenona Šimaitienė, „Medicines produced in Telšiai pharmacy (Vilnius governorate): analysis of prescription book from 1830“, in: *Die Pharmazie - An International Journal of Pharmaceutical Sciences*, 2014, vol. 69, no 1, p. 76–80.
- 53 Nuoširdžiai dėkoju farmacijos istorikei doc. dr. Vilmai Gudienei už konsultaciją.
- 54 Olga Mastianica, *Pravėrus namų duris*, p. 54.
- 55 *Ibid.*, p. 65.
- 56 Zygmunt Gloger, *Encyklopedia Staropolska*, t. 2, p. 319.
- 57 Šatrijos Ragana, *Sename dvare*, Vilnius: Alma littera, 2015, p. 90–91.
- 58 Zygmunt Gloger, *Encyklopedia Staropolska*, t. 2, p. 319.
- 59 Łukasz Gołębiowski, *Domy i dwory*, p. 25; Zygmunt Gloger, *Encyklopedia Staropolska*, t. 1, p. 57–58.
- 60 Degtinė XIX a. dar buvo gaminama senuoju iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pavaldėtu metodu, t. y. degtinė buvo grynas distiliatas, neskiestas vandeniui. Iš šio distiliato buvo ruošiamos trauktinės, užpiltinės, likeriai.
- 61 Iwona Arabas, *Apteczki domowe w polskich dworach*, p. 43.
- 62 Łukasz Gołębiowski, *Domy i dwory*, p. 25; Zygmunt Gloger, *Encyklopedia Staropolska*, t. 1, p. 57–58.
- 63 Sąrašas vaistų, kuriuos pirko Kajetonas Choromanskis iš Bambergo vaistinės 1828 m., Šiaulių „Aušros“ muziejus (toliau – ŠAM), GEK 126797 / ŠAM I–R 11686; Sąrašas vaistų, kuriuos pirko Arnionių dvarininkas Kajetonas Kostrovickis (Kajeton Kostrowicki), Arnionių dvaro archyvas, Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 1135, ap. 20, b. 383. Už šią nuorodą dėkoju Aistei Bimbirytei-Mackevičienei.

- 64 Tauras Mekas, Vitalija Miežutavičiūtė, „Lietuvos farmacija“, in: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, <https://www.vle.lt/straipsnis/lietuvos-farmacija/> [žiūrėta 2020 02 24].
- 65 „Electuarium Theriaca: mellis, opii, vini malacensis, radices angelicae, valerianae minoris, scillae, zedoariae, cassiae cinnamomeae, cardamomi, myrrhae, caryophyllorum, ferri sulphurici crystallisati“, in: *Pharmacopoea Borussica (Pharmacopoea Borussica oder Preussische Pharmakopoe)*, Nürnberg: Johann Adam Stein, 1830, p. 242.
- 66 Łukasz Gołębiowski, *Domy i dwory*, p. 26.
- 67 Tauras Mekas, *Senoji vaistininkystė*, p. 71–73.
- 68 Terijakas „Electuar.[ium] Theriacale“, Vieکشنیų vaistinės muziejus, GEK VPVM 4694.
- 69 Jan Gawroński, *Moje wspomnienia 1892–1919*, Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2016.
- 70 *Ibid.*, p. 72.
- 71 *Ibid.*
- 72 *Ibid.*
- 73 Łukasz Gołębiowski, *Domy i dwory*, p. 25; Zygmunt Gloger, *Encyklopedia Staropolska*, t. 1, p. 57–58.
- 74 Ignacy Krasicki, *Dziela Ignacego Krasickiego*.
- 75 *Ibid.*, p. 8.
- 76 *Ibid.*, p. 249.
- 77 Łukasz Gołębiowski, *Domy i dwory*, p. 25; Zygmunt Gloger, *Encyklopedia Staropolska*, t. 1, p. 57–58.
- 78 Karolina Nakwaska, *Dwór wiejski*, p. 17–20.
- 79 *Ibid.*
- 80 Šatrijos Ragana, *Sename dvare*, p. 90–91.
- 81 Česlavas Milošas, *Isos slėnis*, p. 11.
- 82 Vaida Ščiğlienė, „Džiuginėnų dvaro reginių rekonstrukcija“, in: *Acta Academiae Artium Vilnenis*, 2002, [t.] 27, p. 60.
- 83 Karolina Nakwaska, *Dwór wiejski*, p. 17–20.
- 84 Kredensas (it. *credenza* – indauja) – kambarėlis prie valgomojo, naudotas kaip indų saugykla, pasiruošimo patarnauti prie stalo ir pašildyti iš virtuvės atneštus patiekalus patalpa, indų plovykla, pagardų laikymo ir jų gaminimo vieta, tarnų dienos kambarys (laukimo, valgymo), žemesnio rango lankytojų, ateinančių pro šonines duris, priimamasis, kredensininko (lenk. *kredencierz*) gyvenamasis kambarys.
- 85 Karolina Nakwaska, *Dwór wiejski*, p. 17–20.
- 86 Ramonaitė nustatė, kad XVIII a. miesto vaistinės veikė Vilniuje, Kaune, Brastoje, Pinske, Gardine, Mogiliave, Polocke, Slucke, Kėdainiuose, Biržuose, Minske, Nesvyžiuje, Vitebske, Naugarduke, Babruiske, Kražiuose, Mscislave, žr. Monika Ramonaitė, „Vaistinė Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje“, p. 127.
- 87 *Ibid.*, p. 122–123.
- 88 *Ibid.*, p. 127.
- 89 Dalės Puodžiukienės kraštytinių lauko tyrimų nepublikuota medžiaga.
- 90 *Акты, издаваемые Виленской комиссией*, t. XXXV: *Инвентари староств, имений, фольварков и деревень за вторую половину XVIII века (1751–1789)*. Вильна: Эл.-Тип. „Русский Почин“, 1910, p. 164, 212, 461, 505; *Ibid.*, t. XXXVIII: *Инвентари староств, имений, фольварков и деревень XVIII века (1720–1798)*, 1914, p. 45, 216.
- 91 Bakava – prastesnis namų kambarys virti, miegoti, kam pasidėti, žr. *Lietuvių kalbos žodynas*, <http://lkz.lt/Visas.asp?zodis=bakava&lns=-1&les=-1> [žiūrėta 2018 03 10].
- 92 Kamara paprastai kilmingųjų namuose vadinamas mažas nešildomas kambarys, naudotas laikyti drabužiams, maistui ir kitiems daiktams. Kamara dažnai būdavo įrengiama prie miegamųjų, todėl kartais perimdavo miegamojo funkciją. Žr. *Krótká nauka budownicza dworów, pałaców, zamków podług nieba i zwyczajú polskiego*, oprac. Adam Miłobędzki, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1957, p. 60.
- 93 Dvaruose alkieriumi (lenk. *alkierz*) buvo vadinami kampiniai išsikišę bokšto pavidalo priestatai, naudoti kaip garderobas,

- kabinetas, koplyčia, biblioteka ar miegamasis. Žr. *Krótká nauka budownicza dworów, pałaców, zamków*, p. 66.
- 94 Žr. 43 išnašą.
- 95 *Magazyn Warszawski*.
- 96 Piotr Świtkowski, *Budowanie Wieyskie: Dziedzicom Dobr Y Possessorom toż wszystkim iakążkolwiek zwierzchność po wsiach i miasteczkach maiącym do uwagi y praktyki podane / z Figurami / Edycja druga*, Warszawa: Nakładem Michała Gróla Księgarza Nadwornego J. K. Mci., 1793, p. 106.
- 97 „D. Garderoba. Lub pokoy panienski, z małą apteczką a.“, *ibid.*, p. 106.
- 98 Ignacy Krasicki, *Dziela Ignacego Krasickiego*, p. 222.
- 99 Ordinacija (lot. *ordinatio* – sutvarkymas, paskyrimas) – senovinė dvarų paveldėjimo sistema, pagal kurią žemės ūkio nuosavybę (dvarus) paveldėdavo tik didiko vyriausias sūnus. Toks savininkas vadintas ordinatu. Ordinacija dar vadinta majoratu. Ordinaciniai dvarai negalėjo būti parduodami, įkeičiami už skolas. Lietuvoje ordinacijos teisę 1579 m. iš Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Stepono Batoro pirmieji gavo didikai Kristupas, Albrechtas ir Stanislovas Radvilos. Jiems nuosavybės teise priklausė Olyka, Nesvyžius, Myrius, Kleckas ir kitos vietovės. Žr. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, <https://www.vle.lt/straipsnis/ordinacija/> [žiūrėta 2021 01 09].
- 100 Tadeusz Bernatowicz, *Mitra i buława*, p. 345.
- 101 Nesvyžiaus rūmų inventorių, 1834 m., NIAB LA, b. 694 2, Nr. 5333, l. 11 ob.
- 102 Tadeusz Bernatowicz, *Mitra i buława*, p. 345.
- 103 Marius Daraškevičius, „Raudondvario dvaro rūmų planinės-funkcinės struktūros kaita“, p. 75–134.
- 104 Drobiškių dvaro planas. Architektūros ir urbanistikos tyrimų centras, Lietuvos liaudies buities muziejaus archyvas, <http://www.autc.lt/lt/architekturos-objektai/1116> [žiūrėta 2018 03 10].
- 105 Iš 1990 m. Puodžiukienės surinktos kraštotyrinės medžiagos yra žinoma, kad toje vietoje buvo vaistinė, kurioje ponias laikė vaistus (pateikėjas Pranas Zdanavičius (gimė 1907 m.) buvo dvaro tarnaitės nesantuokinis vaikas, užaugęs dvare). Dvaras (apie 200 ha) priklausė Svolkeniams. Visos namo patalpos, išskyrus kamino (vadinamosios virenės), tinkuotos molio tinku. Patalpoje grindys ir lubos iškaltos lentomis.
- 106 Dalė Puodžiukienė, *Medinės ponų namų architektūros raida*, p. 141.
- 107 Iš 1990 m. Puodžiukienės surinktos kraštotyrinės medžiagos.
- 108 Architektūriniai brėžiniai [pratybos], 1826–1828, 56 lap., 435 × 275 mm, aut. T. Tišeckis [ir kt.], Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius (VUB RS), f. 78–233, l. 7–8.
- 109 Karolina Nakwaska, *Dwór wiejski*, p. 25.
- 110 Mark Giroaurd, *Life in the English Country House*, p. 208.
- 111 Isabella Mary Beeton, *The book of household management*, London: S.O. Beeton, 1861, p. 22.
- 112 Robert Kerr, *The gentleman's house or, How to plan English residences, from the parsonage to the palace. with tables of accommodation and cost, and a series of selected plans*, London: J. Murray, 1865, p. 225–226.
- 113 Anglijos dvarų planavimo pavyzdžiai su nurodyta vaistinė vieta pateikiami Roberto Kerro veikale *The gentleman's house*.
- 114 Karolina Nakwaska, *Dwór wiejski*, p. 17.
- 115 Pasak Aglaė Adanson, kredensas turėtų būti skirtas ne vien tarnauti prie stalo ir indams plauti. Patalpos centre ji siūlė statyti didelį stalą, įrengti pakankamai rakinamų spintelių ir atvirų lentynų sidabruui, porcelianui bei kasdieniams indams. Jei yra židynys, ši patalpa atlieka ir spizarnės funkciją. Taigi Nakwaska šią dalį integravo į vaistinės skyrių be didesnių pakeitimų (Aglaė Adanson, p. 20–24.). Kredenso skyrių Nakwaska patalpino vietoj prancūziškojo *Chambre de décharge* (Karolina Nakwaska, *Dwór wiejski*, p. 49–51).
- 116 Adanson vaistų spintelės (pranc. *armoire de pharmacie*) sudėtį apžvelgė atskirame poskyryje, tačiau tiksliai neįvardijo, kur

- turėtų būti laikoma medicininė spintelė, tik pabrėžė, kad vieta turi būti sausa ir rakinama. Žr. Aglaė Adanson, *La maison de campagne*, 3 vol., Paris: Audot, 1822, p. 163–169.
- 117 Karolina Nakwaska, *Dwór wiejski*, p. 17–20.
- 118 Bolesław Podczaszyński, „Budownictwo wiejski“, in: *Stanisława Strąbskiego Kalendarz czyli Rocznik: na rok zwyczajny 1851*, Warszawa: Nakl. i drukiem Wydawcy, 1851, p. 70.
- 119 *Ibid.*
- 120 Leandro Marconi, Trakų Vokės rūmų cokolinio aukšto projektas, apie 1876 m., tušas, 17,6 × 42,8 cm, Senujų aktų archyvas Varšuvoje (toliau – AGAD), sign. 581–34.
- 121 *Rokiškio dvaras ir jo savininkai fotografijose XIX a. pab.–1940 m.*: katalogas, sud. Marijona Mieliauskienė, Dalia Kiukienė, Rokiškis: Rokiškio krašto muziejus, 2016, p. 48.
- 122 Rokiškio dvaro darbininkų atsiminimai, RKM, 70(1)–A, l. 1–3.
- 123 Tarnaitės Marijos Vaižgauskaitės-Kazlauskienės (gimė 1914 m.) prisiminimus 1978 m. užrašė A. Vojevodskaitė ir S. Samuolienė, Vilniaus regioninis valstybės archyvas (toliau – VRVA), f. 1019, ap. 11, b. 3232, l. 38.
- 124 Žr. Vaida Ščiglienė, „Džiuginėnų dvaro reginių rekonstrukcija“, p. 54–55.
- 125 Aprašytos patalpos sutampa su Džiuginėnų dvaro ponų namo planu, sudarytu 1963 m. (Kauno technologijos universiteto Architektūros ir statybos instituto archyvo brėž., b. 221).
- 126 Tarnaičių atsiminimuose minima, kad šiame kambaryje buvo „pečius anglims prosui, čia prosavodavo“. Tačiau ankstesnė patalpos funkcija galėjo atitikti patalpos pavadinimą, t. y. buvo skirta kavai ruošti. Kraštotyrininkas Glogeris rašo, kad XVIII a.–XIX a. pirmos pusės didesniuose dvaruose buvo atskira tarnaitė (lenk. *kawiarki*) kavai ruošti (Zygmunt Gloger, *Encyklopedia Staropolska*, t. 3, p. 27). Apie kaviarką rašo ir Adomas Mickevičius, žr. A. Mickevičius, *Ponas Tadas, arba paskutinis antpuolis Lietuvoje. Bajorų nuotyčiai iš 1811 ir 1812 metų*, vertė Vincas Mykolaitis-Putinas ir Justinas Marcinkevičius, Vilnius: Vaga, 1974, p. 71.
- 127 Tamara Bairašauskaitė, *Mykolas Juozapas Römeris (1778–1853). Bajoro viešoji ir privati erdvės XIX a. pirmojoje pusėje*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011, p. 72.
- 128 *Maištingas Czesława Miłoszo autoportretas*, p. 148.
- 129 Jan Gawroński, *Moje wspomnienia 1892–1919*, p. 72.
- 130 Gabrielė Giunterytė-Puzinienė, *Vilniuje ir Lietuvos dvaruose*, p. 128.
- 131 *Ibid.*
- 132 *Ibid.*
- 133 Raudondvario dvaro inventorių, 1820 m., LVIA, f. 716, ap. 1, b. 182, l. 1, 4.
- 134 *Акты, издаваемые Виленской комиссией*, t. XXXVIII, p. 164.
- 135 *Ibid.*, t. XXXV, p. 268–269, 327.
- 136 *Ibid.*, p. 268–269, 327; *Акты, издаваемые Виленской комиссией*, t. XXXV, p. 45, 164.
- 137 *Акты, издаваемые Виленской комиссией*, t. XXXVIII, p. 156.
- 138 *Ibid.*, p. 461
- 139 *Ibid.*, p. 156.
- 140 Varnos tipo kablo veikimo principo šiame tyrimo etape nustatyti nepavyko. Tikėtina, kad tai paprasčiausias kablys, varna pramintas dėl kaiščio panašumo į paukščio snapą.
- 141 *Акты, издаваемые Виленской комиссией*, t. XXXVIII, p. 268–269.
- 142 *Ibid.*, t. XXXV, p. 164; Raudondvario dvaro inventorių, 1820 m., LVIA, f. 716, ap. 1, b. 182, l. 1, 4.
- 143 *Ibid.*, t. XXXVIII, p. 327.
- 144 Nesvyžiaus rūmų inventorių, 1834 m., NIAB LA, b. 694 2, Nr. 5333, l. 7 ob, 8, 11 ob, 14.
- 145 Tarnaitės Marijos Vaižgauskaitės-Kazlauskienės (gimė 1914 m.) prisiminimus 1978 m. užrašė A. Vojevodskaitė ir S. Samuolienė, VRVA, f. 1019, ap. 11, b. 3232, l. 38.

- 146 Nesvyžiaus rūmų inventorių, 1834 m., NIAB LA, b. 694 2, Nr. 5333, l. 7 ob, 8.
- 147 Raudondvario dvaro inventorių, 1820 m., LVIA, f. 716, ap. 1, b. 182, l. 1, 4.
- 148 *Ibid.*, t. XXXV, p. 156.
- 149 *Ibid.*, t. XXXV, p. 327.
- 150 *Ibid.*, t. XXXVIII, p. 45.
- 151 *Ibid.*, t. XXXV, p. 443.
- 152 Birutė Rūta Vitkauskienė, *Trakų Vokės dvaro rūmų pastato architektūrinių formų bei interjerų istorinės ir ikonografinės medžiagos analizė Leandro Marconi kūrybos kontekste*, Vilnius, 2017 (nepublikuota medžiaga), 6 skyrius. Trakų Vokės rūmų meniniai dekoro elementai.
- 153 Nesvyžiaus rūmų inventorių, 1834 m., NIAB LA, b. 694 2, Nr. 5333, l. 7 ob, 8.
- 154 *Акты, издаваемые Виленской комиссией*, t. XXXV, p. 156.
- 155 1760 m. Chadzilonai (Chodziłoń), Lydos pavietas, *ibid.*, p. 89; 1778 m. Voronova (Woronowa), Vitebsko pavietas, *ibid.*, p. 327; 1785 m. Repšių dvaras, Raseinių pavietas, *ibid.*, p. 461; 1790 m. Armoniškės, Ašmenos pavietas, *ibid.*, t. XXXVIII, p. 45; 1795 m. Dagiliai (Dogil), Vilkmėrgės (dabar – Ukmergės) pavietas, *ibid.*, p. 216; Nesvyžiaus rūmų inventorių, 1834 m., NIAB LA, b. 694 2, Nr. 5333, l. 14.
- 156 1760 m. Chadzilonai, Lydos pavietas, *ibid.*, t. XXXV, p. 89; 1778 m. Voronova, Vitebsko pavietas (lango rėmas staliaus darbo), *ibid.*, p. 327.
- 157 1760 m. Chadzilonai, Lydos pavietas, *ibid.*, p. 89; 1778 m. Voronova, Vitebsko pavietas, *ibid.*, p. 327; 1785 m. Repšių dvaras, Raseinių pavietas, *ibid.*, p. 461; 1790 m. Armoniškės, Ašmenos pavietas, *ibid.*, t. XXXVIII, p. 45.
- 158 Nesvyžiaus rūmų inventorių, 1834 m., NIAB LA, b. 694 2, Nr. 5333, l. 14.
- 159 Česlavas Milošas, *Isos slėnis*, p. 11.
- 160 Bolesław Podczaszyński, „Budownictwo wiejski“, p. 70.
- 161 *Акты, издаваемые Виленской комиссией*, t. XXXVIII, p. 345–346.
- 162 Piotr Świtkowski, „Budowanie Wieyskie“, p. 106.
- 163 *Акты, издаваемые Виленской комиссией*, t. XXXV, p. 268–269.
- 164 Raudondvario dvaro inventorių, 1820 m., LVIA, f. 716, ap. 1, b. 182, l. 1, 4.
- 165 *Ibid.*, p. 17–20.
- 166 Gabrielė Giunterytė-Puzinienė, *Vilniuje ir Lietuvos dvaruose*, p. 33.
- 167 Jan Gawroński, *Moje wspomnienia 1892–1919*, p. 72.
- 168 Tarnaitės Marijos Vaižgauskaitės-Kazlauskienės (gimė 1914 m.) prisiminimus 1978 m. užrašė A. Vojevodskaite ir S. Samuolienė, VRVA, f. 1019, ap. 11, b. 3232, l. 38.
- 169 Vaida Ščiuglienė, „Džiuginėnų dvaro reginių rekonstrukcija“, p. 60.
- 170 *Maištingas Czesława Miloszo autoportretas*, p. 148.
- 171 *Fabriken pharmaceutischer Bedarfsartikel Hammer & Voršak. Complete Einrichtungen von Apotheken und Laboratorien, pharmaceutische Cartonagen, Papierwaaren und Signaturen, Blechemballagen, Salbentiegel mit Metall- und Celluloiddeckel, Porzellan- und Glasmalerei, Emailirerei und Brennerie. Sämmtliche pharmaceut. Utensilien und Apparate. Medicin-Form- und Parfumeriegläser nebst Zubehör, etc. etc.* Wien: Eigenverlag, 1901. Illustr. Halbleinen 4, 4 Bll, 447 S., XI S., mehr sehr zahlreichen Abb. u. eingeklebten Etikettenmustern.
- 172 Bolesław Podczaszyński, „Budownictwo wiejski“, p. 69–70.
- 173 *Ibid.*, p. 70.
- 174 *Ibid.*, p. 69–70.
- 175 Jan Gawroński, *Moje wspomnienia 1892–1919*, p. 72.
- 176 *Maištingas Czesława Miloszo autoportretas*, p. 148.
- 177 Zygmunt Gloger, *Encyklopedia Staropolska*, t. 2, p. 319.

“MAGIC ROOM” OR MANOR'S STILL ROOM

The main feature of this book is the still room of Lithuanian nobles. The still room installed in the larger houses of the nobility was a specialized storage room for medicines, vodkas and various delicacies. However, with the complex twentieth century, the historical and social turbulences in the area were ruthless to Lithuanian manors. During the First World War manor houses were heavily destroyed, although in the interwar period there was an attempt to recover, but after the Second World War, the structures were finally expropriated, destroyed and its function changed. Much of the nobility was exiled or forced to leave the country, and the rest had to adapt to a new reality hostile to the manor culture.

After the war, manor culture was ignored and not explored for some time. Interest in the most significant objects began to grow only in the eighties and nineties. With the exception of a few prominent manor house ensembles, so far the focus has been mainly on exteriors, project authorship issues, and the peculiarities of building planning, interior, decor, everyday life and traditions have remained almost unexplored.

From an architectural point of view, the unfamiliar still room of the old Lithuanian nobility house raised many questions, therefore it was worth researching. In 2018 an article by Marius Daraškevičius appeared, which examined the architecture and interior of the still rooms, highlighting the reasons for the emergence and popularity of this tradition, the location in the house

plan and the connection with other premises, presenting the interior equipment and the role of the still room in the everyday culture of the manor.

This study is based on the basis of the previous article, which aims to reveal and present the scientifically based architectural development of the Lithuanian manor pharmacy in the second half of the 18th century and early 20th century. The first discussion will be the importance of the still room in the culture of manors, examining the prevalence of the manor in different strata of nobility, determining the typical location of the room in the house. Finally, the interior itself of the still room will be discussed. The primary written and visual sources in the study are analyzed and interpreted using formal and iconographic methods of art history, and the reasons and significance of the changes in the pharmacy are revealed using the reconstructive research method.

According to the research, it can be stated that manor still rooms were an important part not only of medicine, and culinary heritage, but also of the interior or its equipment, allowing the interpretation of 19th century manors as neighborhood treatment and first aid centers, as well as revealing the culture of hospitality and gastronomy of the manors.

The tradition of the manor still room was characteristic of the whole nobility, regardless of wealth. During the research, still rooms were found both in aristocratic castles (Radziwiłł family in Nyasvizh), palaces (Zabiełło in Raudondvaris, Tysszkiewicz in Trakų Vokė, Günther in Dabraulėnai, Gawronski in Šūkliai), in small wooden houses of nobility in the noble villages (Šinkauskai house in Naujokai noble village). Thus, these special premises can be found in the former homesteads of nobles of various sizes.

Early still rooms were installed in the bed chamber area. It is characteristic to the houses built or renovated before the mid-19th century. Such still rooms are usually planned next to the bed chamber of the woman of the house, but research has revealed an object where the still room was located near both the woman's and the man's bedroom (Nyasvizh). During the 19th century the need for intimacy grew in the houses of the nobility, therefore the bedrooms were already planned on a separate floor or away from the reception rooms. This led to the second half of the century that the still rooms were installed in the service area or next to the dining room. The exception would be Nyasvizh castle, which even in the early period (early 19th century) had three pharmacies – two near the bed chambers and one at the main gate of the castle.

The interior of the still rooms were as practical as possible. The doors were usually made to be locked, the lighting was provided by a window, sometimes with grilles. Floors were made of planks, brick, tile or pile clay, and the walls were usually bleached with lime. There were tables, chairs, shelves and cabinets with drawers in the room, and there could be hooks for hanging pots. The room had to be cool, therefore located on the northern side of the building, but in the late period the still rooms also had heating equipment (Lančiūnava, Naujokai).

The homesteads of the nobility were important not only as centers of culture but also as hospitality, and still rooms formed a particularly important part of the ritual of congeniality. Although the location of the pharmacy in the manor house changed, its range remained similar. It was a storage room for medicines, various types of vodka and delicacies, the doors of which were opened wide when guests arrived.

ARCHYVAI

AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (Varšuvos senųjų dokumentų centrinis archyvas)

ASF – Archivio di Stato Firenze (Valstybinis Florencijos archyvas)

BGANTD – Белорусский государственный архив научно-технической документации (Baltarusijos valstybinis mokslinės ir techninės dokumentacijos archyvas)

BN – Biblioteka Narodowa (Lenkijos nacionalinė biblioteka)

ČDM – Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus

Kė KM – Kėdainių krašto muziejus

KTU ASI – Kauno technologijos universiteto Architektūros ir statybos instituto archyvas

LLBM – Lietuvos liaudies buities muziejaus archyvas

LMFIM – Lietuvos medicinos ir farmacijos istorijos muziejus

LNDM – Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas

MNK – Muzeum Narodowe w Krakowie (Krokuvos nacionalinis muziejus)

MNW – Muzeum Narodowe w Warszawie (Varšuvos nacionalinis muziejus)

NFB – Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze (Florencijos nacionalinė biblioteka)

NIAB – Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (Baltarusijos nacionalinis istorijos archyvas)

ON POR – Österreichische Nationalbibliothek, Bildarchiv und Grafiksammlung (Austrijos nacionalinė biblioteka, Vaizdų archyvas ir grafikos rinkinys)

RKM – Rokiškio krašto muziejus

ŠAM – Šiaulių „Aušros“ muziejus

VPVM – Viekšnių vaistinės muziejus, Mažeikių muziejaus padalinys

VUB RS – Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius

ŽAM – Žemaičių muziejus „Alka“

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

NEPUBLIKUOTI ŠALTINIAI

Cosimo III de' Medici (Florencija) laiškas Lorenzo Domenico de' Pazzi (Krokuva), 1676 m. kovo 25 d., in: ASF, f. Mediceo del Principato, b. 4492, 297r–v.

Lorenzo Domenico de' Pazzi (Krokuva) laiškas Cosimo III de' Medici (Florencija), 1676 m. vasario 22 d., in: ASF, f. Mediceo del Principato, b. 4492, 294r–295v.

Nesvyžiaus rūmų inventorius, 1834 m., in: NIAB, b. 694 2, Nr. 5333, l. 7 ob, 8, 11 ob, 14.

Raudondvario dvaro inventorius, 1820 m., in: LVIA, f. 716, ap. 1, b. 182, l. 1, 4.

Rokiškio dvaro darbininkų atsiminimai, in: RKM, 70(1)–A, l. 1–3.

Sąrašas vaistų, kuriuos pirko Arnionių dvarininkas Kajetonas Kostrovickis (Kajetan Kostrowicki), in: Arnionių dvaro archyvas, LVIA, f. 1135, ap. 20, b. 383.

Sąrašas vaistų, kuriuos pirko Kajetonas Choromanskis iš Bambergo vaistinės, 1828 m., in: ŠAM, GEK 126797 / ŠAM, I–R 11686.

TYRIMŲ ATASKAITOS

Vitkauskienė Birutė Rūta, *Trakų Vokės dvaro rūmų pastato architektūrinių formų bei interjerų istorinės ir ikonografinės medžiagos analizė Leandro Marconi kūrybos kontekste*, Vilnius, 2017.

Vojevodskaitė Arimeta, Samuolienė Sigita, *Lančiūnavos dvaro pastatų ansamblis. Istoriniai tyrimai. Istorinių-meninių tyrimų ataskaita. Fotofiksacija*, Vilnius: Paminklų konservavimo institutas, 1978, Vilniaus regioninis valstybės archyvas, f. 1019, ap. 11, b. 3232, l. 38.

PUBLIKUOTI ŠALTINIAI

Adanson Aglaé, *La maison de campagne*, 3 vol., Paris: Audot, 1822.

Beeton Isabella Mary, *The book of household management*, London: S. O. Beeton, 1861.

Ciundziewicka Anna, *Rocznik gospodarski czyli Wskazówka wszystkich prac i zatrudnień przypadających na każdy miesiąc koło domu, roli, ogrodów i żywiołów*, Wilno: Drukarnia Gubernialna, 1854.

Ciundziewicka Anna, *Gospodyni litewska czyli Nauka utrzymywania porządku domu i zaopatrzenia go we wszystkie przyprawy, zapasy kuchenne, apteckowe i gospodarskie tudzież hodowania i utrzymywania bydła, ptastwa i innych żywiołów, według sposobów wyprobowańszych i najdoświadczeńszych, a razem najtańszych i najprostszych*, Wilno: drukiem Józefa Zawadzkiego, 1856.

Encyklopedia Powszechna, Warszawa: S. Orgelbranda Synowie, 1860, t. 2.

Gawroński Jan, *Moje wspomnienia 1892–1919*, Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2016.

Giunterytė-Puzinienė Gabrielė, *Vilniuje ir Lietuvos dvaruose. 1815–1843 m. dienoraštis*, Vilnius: Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, 2005.

Gloger Zygmunt, *Encyklopedia Staropolska Ilustrowana*, Warszawa: Druk. P Laskauera i W. Babickiego, 1900, t. 1; 1901, t. 2; 1902, t. 3.

Gołębiowski Łukasz, *Domy i dwory*, Warszawa: druk. N. Glücksberga, 1830.

Güntherów Puzynina Gabriela, *W Wilnie i w dworach Litewskich. Pamiętnik z lat 1815–1843*, Chotomów: Verba, 1988.

Kerr Robert, *The gentleman's house or, How to plan English residences, from the parsonage to the palace. with tables of accommodation and cost, and a series of selected plans*, London: J. Murray, 1865.

Krasicki Ignacy, *Dzieła Ignacego Krasickiego*, t. IV: *Nowe i zupełne wyd. Pan Podstoli*, Wrocław: U Wilhelma Bogumiła Korna, 1824.

Nakwaska Karolina, Adanson Aglaé, *Dwór wiejski: dzieło poświęcone gospodyniom polskim, przydatne i osobom w mieście mieszkającym przerobione z fr. pani Aglaë Adanson wielu dod. i zupełnem zastosowaniem do naszych obyczajów i potrzeb*, t. 3, Poznań: w Księg. Nowej, 1844.

Maištingas Czesławo Miłoszo *autoportretas. Pokalbiai su Aleksandru Fiutu*, vertė Birutė Jonuškaitė, Vilnius: Alma littera, 1997.

Milošas Česlavas, *Isos slėnis*, Vilnius: Vaga, 1992.

Pharmacopoea Borussica oder Preussische Pharmakopoe, Nürnberg: Johann Adam Stein, 1830, p. 242[15].

Podczaszyński Bolesław, „Budownictwo wiejski“, in: *Stanisława Strąbskiego Kalendarz czyli Rocznik: na rok zwyczajny 1851*, Warszawa: Nakł. i drukiem Wydawcy, 1851.

Szyttler Jan, *Kucharz dobrze usposobiony*, Wilno: Drukarnia Dyecezalna u XX. Missyonarzów, 1830, t. 1, 2.

Szyttler Jan, *Poradnik dla myśliwych*, Wilno: Nakładem Rubena Rafałowicza księgarza wileńskiego, 1839.

Szyttler Jan, *Spiżarnia dostatecznie i przezornie urządzona*, Wilno: nakł. Rubena Rafałowicza, 1841.

Szyttler Jan, *O ptastwie domowem i oswojonem*, Wilno: Nakładem Rubena Rafałowicza księgarza wileńskiego, 1844; *Kuchnia*

myśliwska czyli na łowach, Wilno: Drukarnia A. Marcinkowskiego, 1845.

Szyttler Jan, *Skrzętna gospodyni czyli tom drugi „Kucharki oszczędnej“*, Wilno: Rafałowicz Ruben, 1846.

Šatrijos Ragana, *Sename dvare*, Vilnius: Alma littera, 2015.

Zawadzka W.A.L., *Kucharka litewska: zawierająca Przepisy gruntowne i jasne, własnem doświadczeniem sprawdzone, sporządzania smacznych, wykwintnych, tanich i prostych rozmaitych rodzajów potraw tak mięsnych, jak i postnych, oraz ciast, legumin, lodów, kremów, galaret, konfitur i innych przysmaków deserowych, tudzież rozlicznych zapraw aptecznych, konserw i rzadszych specjałów, z przydaniem na początku książki dokładnej dyspozycji stołu*, Wilno: Nakładem Księgarni Józefa Zawadzkiego, 1913.

Акты, издаваемые Виленской комиссией для разбора древних актов, t. XXXV: *Инвентари староств, имений, фольварков и деревень за вторую половину XVIII века (1751–1789)*, Вильна: Эл.-Тип. „Русский Почин“, 1910.

Акты, издаваемые Виленской комиссией для разбора древних актов, t. XXXVIII: *Инвентари староств, имений, фольварков и деревень XVIII века (1720–1798)*, Вильна: Тип. А. Г. Сыркина, 1914.

LITERATŪRA

Arabas Iwona, *Apteczki domowe w polskich dworach szlacheckich*, Warszawa: Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk, 2009.

Bagdonavičius Almantas, „Iš Biržų medicinos istorijos“, in: *Mokslas ir gyvenimas*, 1990, Nr. 6, p. 12–13.

Bagdonavičius Almantas, „Kauno miesto medicinos ir farmacijos raidos bruožai XVI–XVIII a.“, in: *Acta musei historiae medicinae et pharmaciae Lituaniae*, Kaunas: Kauno medicinos akademijos Lietuvos medicinos ir farmacijos istorijos muziejus, 1993, t. 1.

Bagdonavičius Almantas, „Medicinos raida Kėdainiuose XVII–XX a. pradžioje“, in: *Žemaičių praeitis*, d. 2, ats. redaktorius Adomas Butrimas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 95–106.

Bairašauskaitė Tamara, *Mykolas Juozapas Römeris (1778–1853). Bajoro viešoji ir privati erdvės XIX a. pirmojoje pusėje*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011, p. 72.

Brückner Aleksander, *Encyklopedia Staropolska*, Warszawa: Trzaska, Evert i Michalski, 1939, t. 1.

Conticelli Valentina, „Una storia di storie. La fonderia del granduca: laboratorio, wunderkammer e museo farmaceutico“, in: *L'alchimia e le arti: la fonderia degli Uffizi da laboratorio a stanza delle meraviglie*, ed. Valentina Conticelli. Livorno: Sillabe, 2012, p. 13–33.

Fornaciai Valentina, *Toilette, Parfumes and Make-up at the Medici Court*, Livorno: Aillabe, Firenze musei, 2007.

Giroaurd Mark, *Life in the English Country House*, Yale University Press, New Haven and London, 1978, p. 208.

Griškaitė Reda, *Nuo botanikos iki istorijos: Paluknio dvaro literatė Aleksandra Volfgangaitė*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2016.

Gudienė Vilma, *Socialiniai Lietuvos farmacijos bruožai. XIX a.–XX a. pirmoji pusė*, Kaunas: LSMU Leidybos namai, 2017.

Gudienė Vilma, „VU vaistinė tarnavo perteikiant naujausias medicinos ir chemijos žinias“, in: *Spectrum*, 2012 m. balandžio 20 d., <https://naujienos.vu.lt/vu-vaistin-tarnavo-perteikiant-naujausias-medicinos-ir-chemijos-inias/> [žiūrėta 2020 02 24].

Gudienė Vilma, Šimaitienė Zenona, „Medicines produced in Telšiai pharmacy (Vilnius governorate): analysis of prescription book from 1830“, in: *Die Pharmazie - An International Journal of Pharmaceutical Sciences*, 2014, vol. 69, no 1, p. 76–80.

Kaikaris Alfonsas, *Lietuvos farmacijos istorija. Atsiminimai*, sud. Vilma Gudienė, Kaunas: Sveikatingumo ir medicinos reklamos centras, 2000, p.15–41.

Lietuvos dvarų sodybų atlasas, d. I: *Šilalės rajono savivaldybė*, sud. Rasa Butvilaitė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012.

Lietuvos dvarų sodybų atlasas, d. II: *Pagėgių savivaldybė*, sud. Rasa Butvilaitė, Martynas Purvinas, Marius Iršėnas, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2014.

Mastianica Olga, *Pravėrus namų duris. Moterų švietimas Lietuvoje XVIII a. pab.–XX a. pr.*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2012, p. 44.

Mekas Tauras, *Senoji vaistininkystė*, Kaunas: Vitae Litera, 2016, p. 71–73.

Pankiewicz Henryk, Hanisz Katarzyna, „Apteczki domowe i panny apteczkowe w polskiej przeszłości“, in: *Framacja Polska*, 1986, Nr. 4, p. 168.

Puodžiukienė Dalė, *Medinės ponų namų architektūros raida Lietuvoje XVI a. vid.–XIX a. vid.*, humanitarinių mokslų daktaro disertacija: menotyra (03H), Vytauto Didžiojo universitetas, 2011.

Ragauskienė Raimonda, „Vaistininkai XVI a. Vilniuje“, in: *Vilniaus istorijos metraštis*, Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2007, t. 1, p. 29–53.

Ramonaitė Monika, „Vaistinė Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje: nuo magiškos panacėjos gamintojos iki gurmaniškų marcipanų par davėjos“, in: *Naujasis Židinys-Aidai*, 2012, Nr. 2, p. 122–127.

Ramonienė Dalia, „Apšvietos idėjų atgarsiai vidutinės bajorijos tradicinio gyvenimo aplinkoje“, in: *XVIII amžiaus studijos*, t. 1: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: tarp tradicijų ir naujovių*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2014, p. 286.

Ščioglienė Vaida, „Džiuginėnų dvaro reginių rekonstrukcija“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, 2002, [t.] 27, p. 49–65.

Stępniewska Bogumiła, „Dawne apteczki domowe w Polsce“, in: *Farmacja Polska*, R. XVI, 1961, Nr. 15–16, p. 322–325.

Szot-Radziszewska Elżbieta, „Apteczki lecznicze i „przyjemne“ w dworach polskich“, in: *Dwór polski. Zjawisko historyczne i kulturowe*, t. 4, red. Tadeusz S. Jaroszewski, Warszawa: Stowarzyszenie Historyków Sztuki, 2000, p. 99–112.

Vitkauskienė Birutė Rūta, *Trakų Vokės dvaro rūmų pastato architektūrinių formų bei interjerų istorinės ir ikonografinės medžiagos analizė Leandro Marconi kūrybos kontekste*, Vilnius, 2017 (nepublikuota medžiaga).

ILIUSTRACIJŲ ŠALTINIAI

- ♦ Toskanos didžiųjų kunigaikščių rūmai (*Palazzo Pitti*), Florencija, Italija, antro aukšto planas, archit. Giacinto Maria Marmi (1625–1702), in: *NFB*, ms Magl. XIII, 14–II, l. 284, c. 76v.
- ♦ Papuošalų skrynutė, ~1730 m., dail. Giovanni Battista Foggini (1652–1725), Didžiojo Toskanos kunigaikščio dirbtuvės, Florencija, ažuolas, juodmedis, inkrustuotas *pietre dure* (lazuritas, agatas, marmuras), paausiuota bronzos, 34,93 × 52,71 × 43,18 cm, in: Mineapolisio meno institutas, Dekoratyvinės dailės skyrius, G310.
- ♦ Patalpų funkcijos identifikavimas remiantis 1652 ir 1661 m. inventoriais (parengė Marius Daraškevičius), in: Raudondvario ir Panemunės palivarko, Vilkijos pavieto inventorius, 1652 m. balandžio 24 d., publikuotas: Konstantinas Jablonskis, Mečislovas Jučas, *Lietuvos inventoriai XVII a.*: dokumentų rinkinys, Vilnius: Valstybinė

politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1952, p. 173–174; Vilkijos pavieto, Raudondvario ir Panemunės palivarko inventorius, 1661 m., in: *VUB RS*, f. 4 (A212) 16711.

- ♦ Patalpų funkcijos identifikavimas remiantis 1820 m. inventoriumi (parengė Marius Daraškevičius), in: Raudondvario ir Bernatovičių palivarko inventorius, 1820, in: *LVIA*, f. 716, ap. 1, b. 182.
- ♦ Raudondvario dvaro rūmai, *Vilniaus gubernijos pilių atlasas*, dail. Juozapas Mackevičius (Józef Mackiewicz), 37,8 × 52,0 cm, akvarelė, tušas, popierius, 1827 m., in: *MNK*, III-r.a-18320/9.
- ♦ Neidentifikuotas XVIII a. pabaigos leidinys [priklausęs bajorui Jurgiui Kryževičiui iš Telšių pavieto], in: *LMFIM* (neinventorizuotas eksponatas).
- ♦ Vaistininkas, dail. David Teniers (1610–1690), aliejinė tapyba, medis, 7,7 × 5,5 cm, in: *LNDM*, ED 65541.
- ♦ Jėzuitų vaistinių augalų daržo planas (*Ogród Apteczny SI*), popierius, XVIII a., in: *VUB RS*, f. 78–430.
- ♦ Šūklių dvaro šeiminkė grafinė Elena Gavronskienė, fotografas nežinomas, data nežinoma, Gavronskių šeimos archyvo nuotrauka, in: Jan Gawroński, *Moje wspomnienia 1892–1919*, Wydawnictwo Literackie, p. 73.
- ♦ Satyrinių piešinių albumas *Kaimyno pietūs (Obiadek sąsiedzki)*, dail. Artūras Bartelis (Artur Bartels, Barthels, 1818–1885), popierius, tušas, XIX a. pirma pusė, in: *VUB RS*, f. 78–47, l. 6.
- ♦ *Ibid.*, l. 5.
- ♦ Deserto stalo dengimo schema XIX a. pirmoje pusėje prancūzisku papročiu (vadinamasis *Service à la française*), in: *Nowa kuchnia warszawska czyli Wykład smacznego i oszczędnego przyrządzenia potraw oraz zastawiania i ubierania stołów, usługi stołowej, utrzymanie win, robienia ciast, konfitur, soków, syropów itd.*, Warszawa: G. Sennewald, 1838, p. 14.
- ♦ Vidutinio ir stambaus bajoro dvaro rūmų funkcinė schema su vaistinėle garderobe, parengė Marius Daraškevičius pagal: Piotr Świtkowski, *Budowanie wiejskie*, 1793, il. II.

- ♦ Dvaro pirmo aukšto plano eskizas, archit. Tomas Tišeckis, popierius, pieštukas, XIX a. pirma pusė, in: *VUB RS*, f. 78–370.
- ♦ Namų (palivarko?) planas su miegamajame įrengta vaistinėle, popierius, pieštukas, 1831 m., in: *VUB RS*, f. 78–233.
- ♦ Nesvyžiaus pilies rūmų inventorių, 1834 m., *NIAB*, LA b. 694 2 nr. 5333, l. 7, 11, 14.
- ♦ Nesvyžiaus pilis, fot. Jan Bulhak, XX a. 2 deš., in: *ČDM*, Ta 1331.
- ♦ Nesvyžius, litografija pagal Napoleono Ordos piešinį, popierius, XIX a. antra pusė, 28,5 × 37,8 cm, in: *LNDM*, ED 12788/122.
- ♦ Nesvyžiaus pilis, atvirukas, apie 1905 m., popierius, spauda, 8,7 × 13,7 cm, in: *ŠAM*, GEK 132194.
- ♦ Nesvyžiaus pilies rūmų antro aukšto patalpų planinės-funkcinės struktūros rekonstrukcija, sudarė Marius Daraškevičius pagal: Nesvyžiaus inventorių, 1834 m., in: *NIAB*, F. 694, ap. 2, b. 5333, l. 1–20v; Nesvyžiaus pilies antro aukšto planas, in: *BGANTD*, f. 302, ap. 5, b. 86, l. 2.
- ♦ Drobiškių dvaras, fot. Marius Daraškevičius, 2017 m.; Drobiškių dvaro funkcinė schema, sudarė Marius Daraškevičius pagal 1990 m. KTU archyvo duomenis (Drobiškių dvaro planas, in: LLBM archyvas, publikuota: Drobiškių dvaro rūmai, el. prieiga: <http://www.autc.lt/lt/architekturos-objektai/1116> [žiūrėta 2021-07-12]) ir *in situ* tyrimus.
- ♦ Bajorų Šinkauskų namas Naujokų bajorkaimyje, pagrindinis fasadas, fot. Marius Daraškevičius, 2017; Bajorų Šinkauskų namo Naujokų bajorkaimyje funkcinė schema, kurią pagal 1990 m. KPD archyvo duomenis ir *in situ* tyrimą parengė Marius Daraškevičius.
- ♦ Vieksnių vaistinės muziejaus didysis kaminas, fot. Marius Daraškevičius, 2017 m.
- ♦ Dvaro rūmų projektas, popierius, pieštukas, 1834 m., in: *VUB RS*, f. 78–371.
- ♦ Grafienė Izabelė Tiškevičienė, nežinomas dailininkas, drobė, aliejinė tapyba, 113 × 90 cm, XIX a., in: *MNW*, M.Ob.2008.
- ♦ Trakų Vokės dvaro rūmai, fot. Rimvydas Stankevičius, 2021 m.
- ♦ Trakų Vokės dvaro funkcinė patalpų schema, sudarė Marius Daraškevičius pagal Leandro Marconi Trakų Vokės rūmų rūsių planą, 17,6 × 42,8 cm, in: *AGAD*, 581–34; Trakų Vokės dvaro sodybos rūmai (unikalus objekto kodas kultūros vertybių registre 24972), Žalioji a. 2A, Vilnius. Tvarkybos darbų projektas, 2017–05.
- ♦ Bolesław Podczaszyński, „Budownictwo wiejskie“, in: Stanisław Strabski, *Rocznik na rok zwyczajny 1851*, Warszawa: nakładem i drukiem Wydawcy, 1850, p. 64–71, ryc. 1.
- ♦ 1850 m. pavyzdinė dvaro rūmų funkcinė schema, parengė Marius Daraškevičius pagal: *ibid*.
- ♦ Grafienė Hermancija Pranciška Sapiegaite-Pšezdzeckienė su sūneliu Antanu, nežinomas fotografas, 1906 m., in: *RKM*, 44382.
- ♦ Pšezdziekių dukros Elžbieta ir Marija, nežinomas fotografas, XX a. 4 deš., in: *RKM*, 6275.
- ♦ Pšezdziekių dukra Marija, nežinomas fotografas, XX a. 4 deš., in: *RKM*, 35325.
- ♦ Pšezdziekių marti Katerina Komaraitė, nežinomas fotografas, XX a. 4 deš. pab., in: *RKM*, 8216.
- ♦ Rokiškio dvaro rūmai, pagrindinis fasadas, fot. Marius Daraškevičius, 2019 m.
- ♦ Rokiškio dvaro rūmų funkcinė patalpų schema, sudarė Marius Daraškevičius pagal liokajaus J. Petručio pasakojimą, in: Rokiškio dvaro darbininkų atsiminimai, 1993 m., in: *RKM*, 70(1)–A, p. 36–38.
- ♦ Lančiūnavos dvaro rūmai, nežinomas fotografas, apie 1952 m., in: *Kė KM*, GEK 9905/2.
- ♦ Džiuginėnų dvaro rūmai, fot. Józef Perkowski, 10 × 15 cm, XX a. 4 deš., in: *ŽAM*, P 8700/465.
- ♦ Džiuginėnų dvaro rūmų funkcinė schema, parengė Marius Daraškevičius pagal Džiuginėnų dvaro ponų namo planą, 1963 m. KTU ASI archyvo brėž., b. 221, publikuota: Džiuginėnų dvaro ponų namas, el. prieiga: <http://www.autc.lt/lt/architekturos-objektai/137> [žiūrėta 2021-07-12].

- ♦ Dembinos dvaras, dail. Alfredas Rōmeris, akvarelė, popierius, 1846 m., in: *BN*, Rps, II. 8746/1, k. 118.
- ♦ Karpių-Pliaterių (vėliau Tiškevičių) rūmai, Vilnius, fot. Agnė Žiūkaitė, 2021 m.
- ♦ Bajorų Kognovickių Lančiūnavos dvaro kredo durys, fot. Marius Daraškevičius, 2019 m.
- ♦ Trakų Vokės rūmų rūsio patalpos grindų plytelių fragmentas, fot. Marius Daraškevičius, 2017 m.
- ♦ Grafienės Zofijos Kognovickos-Zabielienės Lančiūnavos kredo vaistinės krosnis, fot. Marius Daraškevičius, 2019 m.
- ♦ Ponios garderobas arba panelės kambarys su vaistinėle, Piotr Świtkowski, *Budowanie wiejskie*, 1793, il. II.
- ♦ Kampinė vaistinės spinta vienuolyne, saugoma Krokuvos farmacijos muziejuje, fot. Marius Daraškevičius, 2017 m.
- ♦ Gailestingųjų seserų vienuolyno ligoinė Vilniuje (detalė), nežinomas Lietuvos dailininkas, XIX a. pradžia in: *LNDM*, ED 67657, LDM T 6292.
- ♦ Viešnių vaistinės spinta, vietinio meistro darbo, in: *VPVM*, GEK 2.
- ♦ Indauja (bufetas), dail. Gerardas Bagdonavičius, tušinukas, popierius, XX a. antra pusė, in: *ŠAM*, GEK 90760.
- ♦ Vaistinių inventorių: a) žolių pjaustymo peilis, skrynia šviežiai paukštienai, žuviai ir žvėrienai laikyti, kubilas šviežiams žalumynams laikyti, in: Jan Szyttler, *Spizarnia dostatecznie i przezornie urządzona*, Wilno: nakł. Rubena Rafałowicza, 1841; b) mediniai indeliai Viešnių vaistinėje; c) žolių pjaustymo peilis, naudotas Viešnių vaistinėje, XIX a., in: *VPVM*, GEK 857, fot. Marius Daraškevičius, 2017 m.
- ♦ Vienuolyno vaistinėje (detalė), nežinomas Lietuvos dailininkas, XIX a. pradžia
- ♦ Distiliatorius vienuolyno vaistinėje (detalė), nežinomas Lietuvos dailininkas, XIX a. pradžia, in: *LNDM*, ED 67657, LDM T 6292.

AS MEN VARDŽIŲ RODYKLĖ

Adanson Aglaė 71, 126, 133, 134	Fryderika Luizė (Fryderyka Ludwika Hohenzollern) 59, 61
Arabas Iwona 12, 17, 125, 129	Frydrichas Didysis 59
Bagdonavičius Almantas 124, 125	Fonberg Ignacy 32, 127
Bagdonavičius Gerardas 112	Gavronskiai 92, 122
Bartelis Artūras (Bartels, Barthels Artur) 47	Gavronskienė Elena (Gawrońska z Lubomirskich Helena) 43, 45, 92
Bernardoni Giovanni Maria 59	Gavronskis Jonas (Gawroński Jan) 43, 92, 108
Bimbirytė-Mackevičienė Aistė 12, 129	Gintautai-Deltuviškiai 28
Brückner Aleksander 17, 125	Giunteriai 31, 91, 92, 122
Bulhak Jan 63	Giunterytė-Bučinskienė Matilda (Buczyńska z Güntherów Matilda) 93
Butvilaitė Rasa 12, 124, 127	Giunterytė-Puzinienė Gabrielė (Puzynina z Güntherów Albina Gabriela) 31, 92, 93, 108, 126, 135, 137
Choromanskis Kajetonas 129	Gloger Zygmunt 17, 36, 41, 51, 116, 125, 129, 130, 134, 137
Conticelli Valentina 24, 26	
Damušienė Ramutė Ona 121	
Daraškevičius Marius 13, 66, 125, 126, 132, 138	
Ferdinandas II 23	
Frank Joseph 31	

Golenbiovskis Lukas
(Gołębiowski Łukasz)
17, 33, 41, 43, 51

Gorskiai 86, 122

Gorskienė Marija
(Gorska Maria) 50

Gorskytė Vanda Teresė
(Gorska Wanda Teresa) 86

Gudienė Vilma
12, 35, 124, 127–129

Hanis Katarzyna 17, 125

Hermstadt Zygmunt
Fryderyk 32, 127

Hohencolernai 59, 61

Jundzilas Stanislovas Bonifacas
(Jundził Stanisław Bonifacy)
32

Kaczkowski Karol Maciej
32, 127

Kaikaris Alfonsas 124

Karpis-Pliateris 91, 92

Kerr Robert 133

Kognovicka-Zabielienė Zofija
(Zabiełłowa z Kognowickich
Zofia) 86, 104

Kognovickiai Zigmantas ir
Stanislovas (Kognowicki,
Zygmunt, Stanisław) 86, 87, 98

Komaraitė-Pšezdzieckienė
Katerina (Przeździecka
z Komarów Katarzyna) 83

Kosakovskiai 28

Kostrovičis Kajetonas
(Kostrovičicki Kajetan) 129

Krasickis Ignatas
(Krasicki Ignacy)
46, 51, 56, 126, 130, 132

Kryževičius Jurgis
32, 34

Lemežytės Zosė ir Eugenija
50, 108

Liubomirskiai 43, 45

Mackevičius Juozapas
(Mackiewicz Józef) 30

Marconi Leandro
74, 79, 100, 101, 102, 134, 136

Marmi Giacinto Maria 148

Mastianica Olga
16, 124, 126, 129

Medici Cosimo III de' 26

Medici Giovanni Carlo de' 24

Mickevičius Adomas
(Mickiewicz Adam) 134

Miežutavičiūtė Vitalija 130

Miłosz Czesław
15, 19, 48, 51, 90, 103, 108,
123, 124, 130, 135–137

Nakwaska Karolina
32, 46, 50, 51, 70–72, 105, 108,
126, 130, 131, 133, 134

Odachovskiai 100

Pacas Mykolas Kazimieras
(Pac Michał Kazimierz) 25, 26

Pankiewicz Henryk 17, 125

Paulizky Henryk Felix 32, 127

Perkovskis Severinas Fabijonas
(Perkowski Severin Fabien) 86

Perkovskytė Jadvyga
(Perkowska Jadwiga) 50

Perkowski Józef 88

Petrulis Jonas 79

Podčasinskis Boleslovas
(Podczaszyński Bolesław
Paweł) 72, 78, 99, 103, 109

Podčasinskis Karolis
(Podczaszyński Karol) 59, 72

Poniatovskis Stanislovas
Augustas 74, 128

Pšezdzieckiai 79

Pšezdzieckis Jonas Aleksandras
(Przeździecki Jan Aleksander)
79

Pšezdzieckytė Elžbieta
(Przeździecka Elżbieta) 81

Pšezdzieckytė Marija
(Przeździecka Maria) 81, 82

Puodžiukienė Dalė
12, 16, 124, 131, 132, 133

Radvila Albrechtas
(Radziwiłł Albrecht) 132

Radvila Antanas Henrikas
(Radziwiłł Antoni Henryk)
59, 61

Radvila Kristupas
(Radziwiłł Krzysztof) 132

Radvila Stanislovas
(Radziwiłł Stanisław) 132

Radvilos
28, 59, 62, 64, 100, 122, 132

Ragauskienė Raimonda
124, 125

Ramonaitė Monika
124, 125, 131

Ramonienė Dalia
16, 27, 124, 126

Rovere Vittoria della 24, 116

Römeris Alfredas
(Römer Alfred) 89

Römeris Mykolas Juozapas
(Römer Michał Józef) 90, 135

Sapiegaitė-Pšezdzeckienė Hermancija Pranciška (Przeździecka z Sapiechów Hermancja Franciszka) 79, 80	Tissot Samuel Auguste André David 32, 127 Tišeckis Tomas (Tyszecki Tomasz) 58, 59, 72, 133
Saucerotte Nicolas 32, 127	Tiškevičiai 74, 91, 92, 100, 101, 122
Sniadeckis Andrius (Śniadecki Jędrzej) 32	Tiškevičius Jonas Vytautas Emanuelis (Tyszkiewicz Jan Witold Emanuel) 74
Steponas Batoras 132	Tiškevičiūtė-Tiškevičienė Izabelė (Tyszkiewiczowa z Tyszkiewiczów Izabella) 74, 75
Stępniewska Bogumiła 17, 125	Tremas Paulas 128
Surdokaitė Gabija 128	Vaižgauskaitė-Kazlauskienė Marija 86, 100, 108, 134, 135, 137
Svolkeniai 62, 122, 133	Vaza Vladislovas 26
Świtkowski Piotr 56, 57, 105, 132, 137	Viollet-le-Duc Eugène Emmanuel 102
Szytler Jan 33, 113, 128	Zabielos 27, 29, 30, 62, 100, 105, 122
Szot-Radziszewska Elżbieta 17, 125	Zawadzka Wincentyna 128
Šatrijos Ragana (Pečkauskaitė Marija) 36, 48, 51, 129, 130	Zdanavičius Pranas 133
Šinkauskai 67, 68, 70, 99, 100, 102, 103, 105, 122, 139	Žemaitė (Julija Beniuševičiūtė- Žymantienė) 90
Teniers David 37	

VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ

Anglija 24, 70, 71, 133	Florencija 23–26, 116, 141, 142
Armoniškės (<i>Hermaniszek</i>) 100, 136	Gardinas 131
Babruiskas 131	Giniai 48
Biržai 125, 131	Italija 24, 25, 148
Brasta 17, 131	Jurbarkas 121
Dabraulėnai 31, 91–93, 108, 122, 139	Kalnėnai 36, 48
Dembina 89, 90, 122	Kaunas 113, 124, 131, 141
Drobiškės 13, 62, 66, 68, 99, 100, 102, 103, 122, 132	Kėdainiai 12, 125, 131, 141
Džiuginėnai 50, 86, 88, 90, 108, 122, 130, 134, 137	Kleckas 132
	Kražiai 131

Lančiūnava 13, 86, 87, 98, 100, 104, 105, 108, 123, 140	Naujokai, Naujokų bajorkaimis 13, 54, 67, 68, 70, 99, 100, 102, 103, 105, 122, 123, 139, 140
Lazėnkos 74	Nesvyžius 13, 59, 61–65, 99, 100, 102, 103, 122, 123, 131, 132, 135, 136
Ledca (<i>Ledca</i>) 97, 105	Olyka 132
Lenkija 12, 17, 26, 71, 102, 128, 132, 141	Ostrobokas-Jablonavas (<i>Ostrowek Jablonowyszczyny</i>) 103
Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 11, 26, 43, 124, 125, 129	Pinskas 131
Marchačovczyzna (<i>Marchaczowczyzna</i>) 97	Polockas 131
Minskas 12, 131	Raudondvaris 13, 27–30, 62, 97, 100, 105, 122, 126, 132, 135–137, 139
Myrius 132	Rokiškis 13, 79, 80, 84–86, 134, 141
Mogiljavas 131	Skiporovžyzna (<i>Skiporowczyzna</i> , arba <i>Bezkovczyzna</i> , <i>Bezkwoczyna</i>) 100, 102
Mscislavas 131	Sluckas 131
Naugardukas 131	

Svetlianai (<i>Świetlany</i>) 100	Virbalis 43
Šateiniai (<i>Šeteniai</i>) 15, 49, 90, 113, 124	Vitebskas 131, 136
Šūkliai 43, 45, 92, 108, 113, 122, 139	Voronova (<i>Woronowa</i>) 97, 99, 100, 136
Telšiai 32, 34	Zypliai 105
Toskana 23–25, 27	Žemaitija 32, 42, 48, 86, 90, 109
Trakų Vokė 13, 74–77, 79, 86, 100–102, 122, 134, 136, 139, 142	
Varšuva 11–13, 56, 74, 86, 134, 141	
Venecija 42	
Viekšniai 13, 42, 68, 69, 109, 111, 113, 114, 130, 141	
Vilkaviškis 43	
Vilnius 12, 13, 31–33, 42, 44, 56, 59, 70, 72, 91–93, 109, 110, 124–126, 129, 131, 133–135, 137, 141	

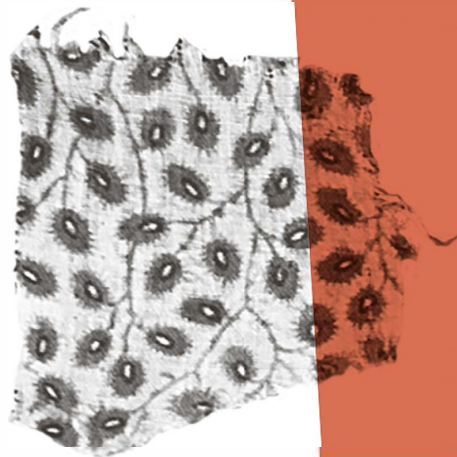
Marius Daraškevičius

MAGIŠKIAUSIAS

KAMBARYS,

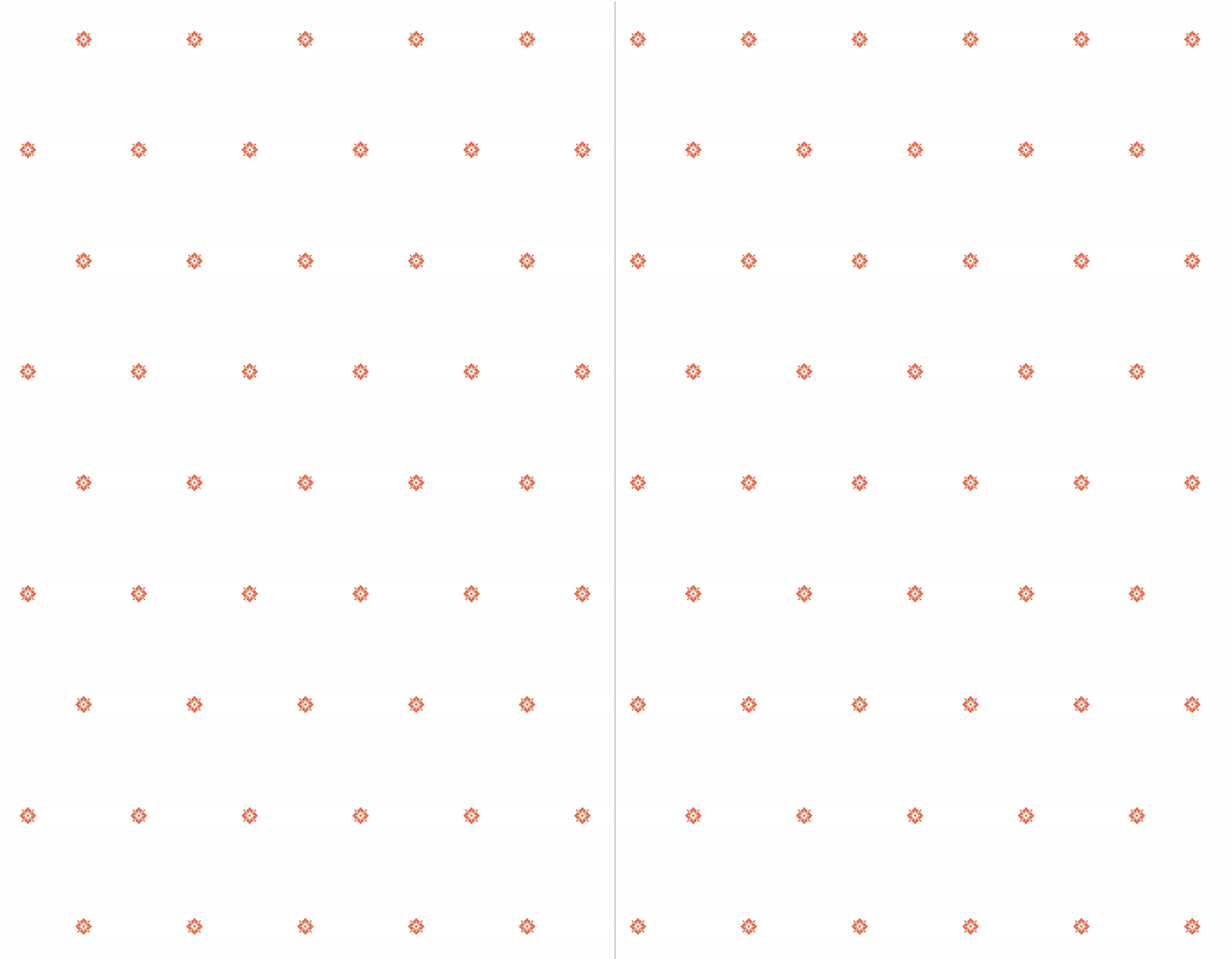
arba

DVARO VAISTINĖLĖ

IŠLEIDO
Leidykla LAPAS

TIRAŽAS
1000 egz.

Dvaro vaistinė – magiškausias kambarėlis, ledžiantis dirstelėti į nematomą dvaro pusę. Kaip tik čia, paslėptos nuo pašalinių akių, saugiai nuguldavo visos gėrybės: nuo vaistų ir tinktūrų iki dvarininkų „laboratorijose“ pagamintų gražinimosi priemonių, nuo trauktinių iki nekasdienių gardėsių.

Ši nepelnytai pamiršta dvarų kultūros dalis šiandien kelia daug klausimų. Kada vaistinė atsirado ir kaip keitėsi? Ką naujo apie dvaro kasdienybę mums atskleidžia vaistinės patalpa ir čia saugoti turtai? Galiausiai, ar gali būti, jog naujas formas įgijusios vaistinės tebeegzistuoja ir šiandien?

Išnarpliojęs vaistinės detektyvą supratau, jog mano Jurbarke gyvenusių Tėvukų (taip vadinome senelius) patalpa verandoje, vadinta „po laiptu“, buvo senosios vaistinės atgarsis. Joje stiklainiuose ant lentynų buvo surikiuoti namų gamybos vaistai, puodynėse laikyti taukai, kabojo kumpiai ir dėšros, visuomet buvo užtaisyti slastai pelėms. Tai buvo vėsus, tamsus, sumišusių kvapų pilnas kambarėlis. Galbūt užvertus šią knygelę ir jūs atrasite magišką kambarėlį savo prisiminimuose, senelių ar prosenelių namuose.

– knygos autorius, architektūros istorikas Marius Daraškevičius

WWW.LEIDYKLALAPAS.LT

9 786098 198362